

3070
32

Lebrowski Teofil

O KOŚCIOŁACH UBYŁYCH W KRAKOWIE.

Po Rzymie, nie wiele miast naliczyć można, któreby tyle kościołów w sobie mieściły, ile ich dawniej było w Krakowie i otaczających go przedmieściach: obecnie liczbę ich do połowy prawie zmniejszoną znajdujemy, z drugiej połowy jedne z utratą swych funduszków upadły i rozebrane zostały, z drugich pozostały budowle na inny użytek przerobione, a kilka z nich zachowały dotąd dawną postać, lecz utraciły pierwotne swoje przeznaczenie.

DŁUGOSZ w księdze uposażeń duchowieństwa¹⁾ wymienia następujące kościoły Krakowskie:

w mieście:

1. Katedralny na górze Wawelu.
2. Ś. Michała, wśród murów zamku na Wawelu.
3. Ś. Jerzego, tamże gdzie poprzedzające.
4. Ś. Idziego na Podzamczu.
5. N. P. Maryi Wniebowzięcia, w głównym rynku.
6. Ś. Barbary, obok poprzedzającego.
7. Wszystkich Świętych przy ulicy Grodzkiej.
8. S. Anny, przy ulicy tegoż imienia.
9. Ś. Szczepana, przy ulicy niegdyś tegoż imienia.
10. Ś. Maryi Magdaleny, przy ulicy Grodzkiej.
11. Ś. Jędrzeja, z klasztorem panien zakonu S. Klary.
12. Ś. Marcina, w bliskości poprzedzającego.
13. ŚŚ. Trójcy, z klasztorem OO. Dominikanów.
14. Ś. Franciszka, z klasztorem OO. Franciszkanów.
15. Ś. Marka przy ulicy Sławkowskiej z klasztorem braci *de Poenitentia Beatorum Martyrum*.
16. Ś. Ducha, z klasztorem braci szpitalnych reguły S. Augustyna, zwanych *de Saxia*.
17. S. Krzyża, obok poprzedzającego.

¹⁾ Liber beneficiorum.

18. ŚŚ. Jana Chrzciciela i Ewangelisty, przy ulicy S. Jana.
Na przedmieściach:
19. N. P. Maryi na Piasku, z klasztorem OO. Karmelitów.
20. Ś Krzyża na Kleparzu, z klasztorem słowiańskim zakonników S. Benedykta.
21. ŚŚ. Filipa i Jakóba na Kleparzu przy ulicy S. Filipa.
22. Ś. Floryjana na Kleparzu.
23. Ś. Mikołaja na Wesoły.
24. Ś. Bernardyna na Stradomiu, z klasztorem OO. Bernardynów.
25. Ś. Jadwigi na Stradomiu, z klasztorem zakonników grobu Chrystusowego; Miechowitami zwanych.
26. Ś. Angustyna na Zwierzyńcu, z klasztorem panien Norbertanek.
27. Ś. Salwatora na Zwierzyńcu, w bliskości poprzedzającego.
Na Kazimirzu i jego przedmieściach:
28. ŚŚ. Michała i Stanisława na Skałce, z klasztorem zakonników S. Pawła Pustelnika.
29. Ś. Katarzyny, z klasztorem OO. Augustyjanów.
30. Bożego Ciała, z klasztorem kanoników regularnych S. Augustyna.
31. Ś. Wawrzyńca, w bliskości poprzedzającego.
32. Ś. Jakóba przy ulicy Skawińskiej.
33. Ś. Leonarda, ze szpitalem dla chorych, na przedmieściu południowym.
34. Ś. Benedykta, na górze Lassocie

W książeczce: Przewodnik, abo kościołów krakowskich y rzeczy w nich wiedzienia i widzenia godnych krótkie opisanie... w Krakowie w druk. Jakóba Sibeneychera r. 1603²⁾, znajdujemy prócz wymienionych dopiero kościołów, następujące:

w mieście:

35. S. Wojciecha w rynku głównym.
36. ŚŚ. Piotra i Pawła przy ulicy Grodzkiej, z klasztorem OO. Jezuitów.
37. Kaplica ŚŚ. Piotra i Pawła przy zetknięciu się ulic Grodzkiej i S. Józefa.
Na przedmieściach:
38. ŚŚ. Szymona i Judy na Kleparzu.
39. Ś. Walentego na Kleparzu, przy zetknięciu się ulicy Długiej z Pędzichowem.
40. Ś. Agnieszki na Stradomiu, z klasztorem panien zakonu S. Franciszka trzeciej reguły.
41. S. Sebastyjana na Stradomiu, przy dawnym uściu Rudawy do Wisły, ze szpitalem dla chorych.
42. Ś. Giertrudy, za Nową bramą.
43. Ś. Piotra na Garbarzach, blisko młynów górnych zwanych.
44. Bożego Miłosierdzia na Smoleńsku.

²⁾ Drukiem gockim, in 12°, str. 81, jest w bibliotece hr. Szembeka w Porembie; przedruk jej wyszedł w Krakowie w 1860 r. u Wywialkowskiego.

45. SS. Judyty i Małgorzaty, kaplica drewniana na Żwierzyńcu.

Księga: *Reformationes generales ad clerum et populum dioecesis Cracoviensis...*

a Mart. SZYSZKOWSKI *Epi. Craco.... Cracoviae 1621*. mieści jeszcze wzmianki o kościołach:

46. ŚŚ. Macieja i Mateusza, przy kościele Ś. Szczepana.

47. Ś. Urszuli, przy ulicy Ś. Jana, z klasztorem braci zwanych *boni fratres*, i szpitalem dla chorych.

48. S. Kazimirza przy ulicy Rogackiej, z klasztorem OO. Reformatów.

Nakoniec dzieło PRUSZCZA: Klejnoty miasta Krakowa z r. 1745³⁾ opisuje następujące jeszcze kościoły:

w mieście:

49. ŚŚ. Michała i Józefa przy ulicy Poselskiej, z klasztorem OO. Karmelitów Bosych.

50. Ś. Józefa przy ulicy tegoż imienia, z klasztorem PP. Bernardynek.

51. S. Norberta przy ulicy Wiślniej, z klasztorem PP. Norbertanek.

52. N. P. Maryi Snieżnej na Gródku, z klasztorem PP. Dominikanek.

53. S. Tomasza przy ulicy Szpitalnej, z klasztorem OO. Karmelitów.

54. N. P. Maryi Niepokal. Poczę. przy ulicy Ś. Jana, na Brogu, z klasztorem OO. Bernardynów.

55. Ś. Rocha przy ulicy Szpitalnej, ze szpitalem dla chorych studentów.

56. Ś. Scholastyki, przy kościele Ś. Krzyża, z klasztorem PP. Benedyktynek.

57. Przemienienia Pańskiego przy ulicy Ś. Jana, przy którym *collegium Scholarum Piarum*.

Na przedmieściach:

58. S. Franciszka Salezjusza, na Kleparzu z klasztorem PP. Wizytek.

59. N. P. Maryi Zwiastowania, z klasztorem OO. Kapucynów.

60. N. P. Maryi Poczęcia, na Wesoły, z klasztorem OO. Karmelitów Bosych, (dziś ze szpitalem S. Łazarza zwanym, pod opieką PP. Miłosiernych).

61. ŚŚ. Teresy i Jana od Krzyża na Strzelnicy, z klasztorem PP. Karmelitek.

62. Ś. Pawła Nawrócenia, na Stradomiu, ma collegium XX. Missyjonarzy.

63. Ś. Zofii przy kościele na Skałce, nad sadzawką poświęconą.

64. ŚŚ. Trójcy na Kazimirzu, z klasztorem OO. Trynitarzy, (dziś Bonifratrów).

Dołączony do niniejszego pisma planik, Tab. I wykazuje położenie tak dotąd utrzymanych jak i ubytych kościołów Krakowskich: zamierzyszy tu skrócić wiadomości o ich zabytkach, zaczynam najprzód od ubytych, aby z nich pomniki i przedmioty sztuki po innych kościołach poumieszczane, nie straciły śladu swego pochodzenia.

³⁾ Na str. 130 wydawca wspomina Pruszcza jako alumna akademii Krakowskiej. Lubo na tytule tego wydania, z 1745 r. wyrażono, iż jest powtórnie do druku podane, nie należy uważać go za drugie, lecz za trzecie; w wydaniu bowiem z 1650 r. w Krakowie u Fr. Cezarego czytamy na str. 60 słowa autora: „przeto nie ma się urażać *Clerus ecclesiae paroch. OO. SS.*, żem pierwszej edycyey ob defectum plenariae informationis, ten parochialnym kościołem nazwał.“ — Pierwsze wydanie ma być z r. 1647 i ma się znajdować w bibliotece muzeum narodowego w Pradze.

Kościół Wszystkich Świętych.

Przy zetknięciu się ulicy Franciszkańskiej z Grodzką stał niedawno ten kościół murowany i sklepiony, którego widok zdjęty od strony wschodniej, to jest z ulicy Szerokiej, przedstawia Tab. II. Pierwotnie zbudowany z drzewa, zostawał pod zarządem parafjalnego naówczas kościoła ŚŚ. Trójcy. Około r. 1296 Jakób Bobola mąż rycerskiego stanu, herbu Ogniw³⁾ miał go swoim kosztem częścią z kamienia, częścią z cegły, na miejscu drewnianego wystawić i funduszami uposażyć, a odtąd kościół ten stał się parafjalnym. Z potomków Boboli, którzy w miejsce pierwotnego godła rodzinnego, Leliwę za herb przybrali, wielu dostąpiło znakomitych w kraju dostojęństw, a ci łącznie z mniej zamożnymi członkami rodziny, byli długo opiekunami téj świątyni, dopóki między nimi nie zaszły zwady, z powodu służącego im wszystkim prawa nadawania probostwa: następnie zgodzili się, aby dwóch proboszczów ustanowić; wybór jednego miał nadal zależeć od możniejszych, drugiego od uboższych: pierwszego nazywano proboszczem części murowanej, iż mieszkał w murowanym domu, drugi się zwał proboszczem części drewnianej, od mieszkania w domu drewnianym. Do parafii kościoła Wszystkich Świętych należała cała Grodzka ulica, zaczawszy od rynku, wraz z ulicą Franciszkańską i cały Stradom z ulicami około zamku na Wawelu położemi. Dochody części murowanej stanowiła wieś Podskalany w parafii Modlnicy leżąca, i dziesięciny wytyczne ze wsi Wielkawieś, Białukościół, Wierzchowiec, Czelną, Wiszowa, Żelków i Bębło, jakoteż dziesięciny pieniężne z Wielkiego Piasku i Zagajowa. Nadto, oprócz trzech domów⁴⁾ zmurowanych przez Jana z Tarnowa, herbu Leliwa, kanonika Krakowskiego i proboszcza murowanej części, (które niedawno stały obok siebie między kościołem WW. Świętych a pałacem Wielopolskich), należało jeszcze do tegoż probostwa sześć domów całą długość ulicy Szerokiej, po stronie jej północnej zajmujących. Jeden tylko z wymienionych domów przy kościele, zamieszkiwał proboszcz z wikaryjuszami, wszystkie inne były na jego dochód wynajmowane.

Probostwo części drewnianej miało swoje dochody ze wsi Przegorzał, oraz dziesięciny wytyczne z Bielana, Słupowa, Czechów, Gadawy, Piasku małego, Lipnika i Karsów: prócz tego, z pięciu wynajmowanych domów murowanych przy ulicy Grodzkiej, proboszcz pobierał czynsze, sam zaś mieszkał w drewnianym domu przy ulicy Franciszkańskiej.

Fryderyk biskup Krakowski przywilejem z r. 1490⁵⁾ wydanym, podniósł kościół WW. Świętych do godności kolegiaty, stanowiąc przy nim proboszcza, dziekana i kanoników, a dochody wyżej wymienione szczegółowo między nich rozdzielił, wkła-

³⁾ Zob. *Lib. Benef.* T. 2 pag. 6.

⁴⁾ Domy te przed ich rozebraniem, oznaczone były liczbami 208. 209. 210. 211. zob. Tab. II.

⁵⁾ Jest umieszczony w piśmie: *Summarium iurium, privilegiorum, fundationum..... decanatus collegiatae et parochialis ecclesiae, tituli OO. SS. Cracoviae.* 4to. Kart 21 b. m. i r.

dając na nich obowiązek utrzymywania przy tymże kościele siedmiu wikaryjuszów i magistra szkoły.

Ze wzmianek w przywilejach, nagrobkach itp. zebrałem następujący, aczkolwiek bardzo przerywany poczet duchownych, przy kościele tym rozmaite obowiązki pełniących:

przed połączeniem probostw:

Jan z Tarnowa, herbu Leliwa, kano. Krak. proboszcz części murowanej.

Arnolf de Myrzenyecz, kan. Krak. proboszcz części drewnianej:

Po złączeniu obu probostw i zaprowadzeniu kolegiaty, byli proboszczami:

Paweł Sebast. Krassowski, zmarły w 1522 r.

Marcin z Pilzna, Fil. i Teol. dokt. kanon. kat. Krak. i Wrocł. rekt. uniw. Jagiel. † 1591.

Walenty Widawski, Fil. i Teol. dokt. rekt. uniw. Jagiel † 1601.

Jan Rachtamovius Cynerski, kan. Krak. † 1654.

Wojciech Grzymała, Teol. dokt. kano. kated. Krak. † 1767.

Wincenty Smaczniński, Fil. i Teol. dokt. prof. uniwer. prob. w Bobinie † 1804.

Felix Jaroński, Fil. i Teol. dokt. prof. uniwer. † 1827.

Dziekani kolegiaty:

Stanisław Zelik † 1512, po którego zejściu dekanat przez lat 20 był opróżniony.

Kasper Podlaski, wspomniony pod r. 1551.

Wojciech Chociszewski, wspomniony pod r. 1579 † 1600.

Wojciech Kownacki, fundator scholasteryi przy tym kościele, † 1622 r

Krzysztof Sapelius, wspomniany pod r. 1647. † 1648.

Wojciech Ceypler, dziekan pod r. 1739.

Antoni Formika, pod r. 1750.

Marcin Józef Łaskawski, dokt. oboj. prawa kan. kat. Krak. † 1757.

Frańciszek Ziębiński, pod r. 1766. We wsi Giebułtowie blisko Krakowa widziałem u proboszcza X. Bednarskiego wizerunek olejno na płótnie malowany z napisem:

Perillustris. Adm. Rever. Franciscus Ziębiński in collegiata SS. OO. Crac. decanus 36 annorum. U. J. D. Praepositus 31 annorum in Andrzeiow. Pastor verus, ad senectutem vigilans pro gloria Dei, ornamentis decoravit ecclesias.

Jerzy Mieroszewski, pod r. 1814. † 1824.

Tadeusz hr. Łubieński, kan. kat. Krak. pod r. 1825.

Frańciszek Xaw. Stachowski pod r. 1831 i 1832.

Archidyjakoni:

Jacek Tomaszewicz, ob. pr. dokt. prob. w Koniuszy † 1682.

Zygmunt Włyński, ob. praw. i Filoz. dokt. prof. uniwer. pod r. 1817. † 1832.

Scholastycy.

Grzegorz Kownacki, pierwszy przy tym kościele scholastyk, † 1646.

Kajetan Kulpiński, prob. w Ruszcy i Górcie kościelniciej, † 1802.

Primiceri:

Jakób Marciszowski, ob. praw dokt. i prof. kan. kat. Krak. rektor uniwers. † 1773.

Bonifacy Garycki, Teol. i ob. pra. dokt. prof. uniwers. pod r. 1814. † 1823.

Kustosze:

Jan Krosner, ob. praw dokt. † 1631.

Jakób Górski, ob. praw dokt. kan. Krak. rekt. uniwers. † 1652.

Samuel Formankowicz, ob. praw dokt. kan. Krak. † 1692.

Kazimierz Jarmundowicz, ob. praw dokt. kan. kat. Krak. † 1762.

Stanisław Sarodzieyski, podkustoszy, † 1773.

Jan Kanty Toryani, proboszcz w Liszkach, † 1783.

Jacek Janowski, pod r. 1825.

Kancelerze:

Stanisław Różycki, ob. praw dokt. i prof. kan. Krak. pierwszy kanclerz kościoła
WW. SS. † 1652.

Stanisław Ficzkiewicz † 1775.

Frańciszek Cwierzowicz, ob. praw dokt. prob. w Mogilanach † 1798.

Dominik Markiewicz, Teol. w uniwers. prof. † 1818.

Mikołaj Gilles, francuz, Teol. dokt. i prof. w Uniwers. † 1820.

Kanonicy kolegiaty WW. SS.

Stanisław Czaplic, ob. praw dokt. i prof. † 1648.

Wawrzyniec Wosiński, prob. w Płokach, † 1765.

Jan Skinderowicz, prob. w Spytkowicach, † 1767.

Bartłomiej Osiński, † 1771.

Jędrzej Mroziński † 1772.

Józef Dembiński, ob. praw dokt. prob. w Stryszowie, zabity w 1772 r.

Stanisław Barański, Filoz. dokt., † 1772.

Frańciszek Lukini, † 1776.

Antoni Michalski, † 1782.

Wawrzyniec Bularni, † 1782.

Romuald Laskiewicz, † 1783.

Karol Weis, † 1796.

Frańciszek Marciszewski, † 1796.

Marcyjan Kulpiński, † 1799.

Antoni Jarzęcki, prob. w Seceminie, † 1801.

Jan Kanty Zlebiński, prob. w Górcie Kościelnickiej, † 1807.

Kasper Woydanowski, prob. w Giebułtowie, † 1813.

Jan Kanty Krassowski, w r. 1814.

Michał Zalewski, w r. 1814.

Michał Kamieński w r. 1814.

Łukasz Cichocki w 1814 r.

Józef Raciborski, prob. w Liszkach, 1815 r.

Jan Wytyszkiewicz, prob. w Witowie i Koszycach w 1815 r.

Stanisław Jaworski w r. 1817.

Marcin Bachowski w r. 1817, † 1824.

Jan Szumerski w 1822, † 1827.

Osmund Jurkiewicz, † 1828.

Józef Hudek prob. w Chrzanowie, † 1828.

Wikaryjusze:

Mikołaj Dziurkiewicz † 1779.

Józef Tarnowski † 1800.

Józef Krajewski w r. 1814. † 1823.

Stanisław Miciński w r. 1814. † 1825.

Jan Berlewicz w r. 1825, † jako prob. w Nowej górze 1836 r.

Jan Malisz w r. 1825.

Antoni Komoniewski w r. 1825, aż do przeniesienia parafii.

Kościół WW. Świętych znurowany z cegły, a w części z kamienia, i otynkowany, miał wielkie drzwi od strony zachodniej; dwa inne boczne wejścia w ścianach od północy i od południa z babińcem, prowadziły do większej nawy; przy mniejszej nawie od strony północnej przemurowany był skarbczyk mały sklepiony, a na przeciwniej stronie wieża z miedzianą kopułą, mieszcząca zakrystyję, i dzwony. Między wieżą a babińcem znajdowała się kaplica o trzech ścianach, zamiast czwartej bowiem było otwarte wejście do wnętrza kościoła. Pomiędzy ścianą mieszczącą wielkie drzwi kościoła a domami probostwa, przerzuconą była arkada z cegły murowana, do przejazdu otwarta, po której sklepieniu nakrytym przechodziło się z piętra domu Nem 209 oznaczonego, do chóru, a następnie do kościoła. Chór podpierały cztery słupy kamienne z jednostajnych sztuk piaskowca wyrobione.

Już w roku 1832 nabożeństwo wraz z parafią przeniesione stąd zostały do kościoła ŚŚ. Piotra i Pawła: ówczesny rząd Krakowski zakupił i na rozebranie przeznaczył mury tak kościoła jak i przyległych domów do niego należących; ołtarze, dzwony, ławki, szafy i t. p. sprzęty kościelne sprzedano przez licytację, nagrobki niektóre poumieszczano w murach kościołów ŚŚ. Piotra i Pawła, Ś. Anny, N. P. Maryi u Karmelitów na Piasku, i Ś. Mikołaja, niektóre zaś przy rozebraniu murów zupełnie zniszczeniu uległy; aparata i kosztowności z przeniesieniem parafii, do nowego jęj kościoła przeniesione zostały; dyplomata miały być w archiwie głównem złożone.

Pod względem ornamentyki budowniczej, ani sam kościół i jego wieża, ani domy przyległe nie takiego w sklepieniach, odrzwiach, oknach, lub jakichbądź innych szczegółach nie przedstawiały, coby godnym było zajęcia uwagi; kilka jedynie obrazów w ołtarzach i napisy nagrobkowe zasługują na wzmiankę: te więc zebrawszy przed samem rozebraniem kościoła, następnie tu wymienię.

Wszedłszy do kościoła wielkimi drzwiami, od zachodu, obejdziemy ściany w około, wymieniając kolejno ołtarze i pomniki, jak po sobie następowały. Pod chórem, przy ścianie północnej, stał

1 ołtarz

z cielestego marmuru, ozdobiony dwoma takimiż kolumnami; *antepedium* z tegoż kamienia, w jednej sztuce 8 stóp szeroki, 4' wysoki; obraz na płótnie miernego pędzla, znacznie już uszkodzony, przedstawiał Świętą Rodzinę: pod nim nad mensą czarna płyta marmurowa, z napisem:

D. O. M.

Piis suffragiis animae Joannis Siwert
V. J. D. Can. Sandom. Scholast. Kielcensis.
Consistorii Crac. Notarii, pietate, scientia,
charitate in proximum, liberalitate in
Ecclesias conspicui, ut in aeterna pace
quiescat praecare viafor et para te mori.

Po stronie prawej poprzedzającego, przy téjże ścianie północnej

2 ołtarz

drewniany, mensa murowana z jednym marmurowym stopniem; ołtarz złożony, z czterema posrebrzonymi pilastrami; w nim na wyzłocónym tle obraz ukrzyżowanego J. Chrystusa, trybowany, czyli wybijany w blasze miedzianej i posrebrzonej w ogniu; po bokach figury ŚŚ. Maryi i Marty, w takiż sposób wyrobione. Górna część ołtarza mieściła w sobie obraz ŚŚ. Kryspina i Kryspiniana, bardzo miernego na drzewie malowana.

Ołtarz ten przeniesiony został do kościoła parafijalnego w Jaworznie.

Następnie na pilastrze téjże ściany północnej, po lewej stronie bocznych drzwi kościoła, była wmurowana płyta z czarnego marmuru, obwiedziona ramą ozdobnie gzymsowaną, z herbem Prus zwanym u góry i napisem:

D. O. M.

Lapis hic sepulchralis
alti doloris silentio perennem memoriam loquitur
perillustris olim et admodum Reverendi Domini
Hyacinthi Thomaszewicz J. U. Doctoris,
Prothonotarii Apostolici, Ecclesiae hujus Archidiaconi,
S. Michaelis in Arce Crac. Custodis, Curati Koniuszensis,
qui
post obtentam Romae Doctoralem Juris lauream
diu Consistorii Crac: cum laude Assessor
ex Collegio juridico, Coloniae Posnanien: Director,
Xiążnicensis primum, postea Koniuszen. Ecclesiae
optimus et zelantissimus pastor,
exemplo vitae integerrimae, insigni juris scientia,
praestanti in commissionibus ecclesiasticis opera,
divini cultus amore, charitate proximi,
candore, humanitate,
magnum apud omnes aestimationem sui, cum meruisset,
spectatissimae virtuti non concessio longioris vitae spatio
brevi compendio meritorum ad meliorem vitam translatus
coronam meruit immortalem.

Obiit anno Domini 1682. die vero 27. Novemb.

aetatis suae 46.

Cui monumentum hoc exec. testam. p.

Nagrobek ten jest dziś wmurowany w ścianę frontową kościoła Ś. Mikołaja na Wesoły.

Na drugiej ścianie tegoż pilastru, umieszczony był podobnyż pomnik z czarnego marmuru, z popiersiem u góry w owalnej obwódce na miedzianej blasze malowaném; napis następujący:

D. O. M.

Quam vides imaginem

M. Casimiri Jarmundowicz U. J. Doctoris et Professoris,
Nominati Canonici Cath. Crac. Collegiatae istius Custodis
in Luborzyca Curati, in Ecclesia Cathedrali Crac.
ordinarii atque primarii annos per 21 Praedicatoris,
ne hominis imaginem puta sed virtutis.

Vivit ille in hac tabula, vivit in illo virtus,
naturam nactus cum hominibus, ingenium supra homines,
poeta, orator, philosophus, juridicus, theologus,
in omni perfectissimus,
vindex jurium et defensor acerrimus,
sceptra Universitatis ter laudabiliter tenuit,
ejus privilegiorum propugnator strenuus.

Capituli Ecclesiae istius Procurator annorum 18,
illam per vindicationem jurium et collectionem munimentorum
fere a monumento resuscitavit,
plurima legit, dixit, scripsit, posteritatisque reliquit.
Ingenio felix, ore disertus, calamo eruditus,
integer saeculo, integer vita, integer sensu,
vixit ut semper moriturus,
mortuus est sexagenario major die 3 Maji 1762.
ut semper vivat.

Habuit labores vivens, quietem moriens,
legavit labores famae immortalis.

Veneramini hospites, imitamini posteri, aemulamini academici
haec vivida vel Jarmundovii vel virtutis lineamenta.

Przeniesiony został ten pomnik do kościoła ŚŚ. Piotra i Pawła, i tamże w bocznej nawie wmurowany.

Nad bocznymi drzwiami kościoła, prowadzącymi z ulicy Franciszkańskiej, umieszczony był pomnik z alabastru, wyobrażający postać męską, w stroju hiszpańskim, przed krucyfiksem klęczącą; po bokach dwie karyjatydy trzymające winogrona, a niżej płyta ramką obwiedziona, na której napis:

D. O. M.

Andreae Bronowsky de Bronow ex districtu Plocensi
insigni familia, imprimisque parentibus nobiliss-
imis procreato, prudentia, animi magnitudine,
pietate, ac caeteris virtutibus domi in exterisque
nationibus clarissimo. Haeredes benefactori
suo moerentes posuerunt. Obiit agens annum
LVI. die XXIX Aprilis, anno M.DC.XII.

Po stronie prawej drzwi rzeczonych bocznych, osadzoną była czarna marmurowa płyta z napisem:

D. O. M.

M. Vincentius Smaczniński
Philosophiae et Sacrae Theologiae
Doctor
40 annis in Alma Universitate
Cracoviensi Professor Emeritus
ac Procurator.
Praepositus Collegiatae OO. Sanctorum Crac.
Parochus in Bobin.
Obiit die 27. Julii 1804.
aetatis suae 60. anno.

Przeniesiona do kościoła S. Anny, znajduje się tamże na ścianie zewnętrznej.

Obok poprzedzającego nagrobka stał przy północnej ścianie wielkiej nawy

3 ołtarz

cały z czarnego marmuru, także stopnie i *antepedium*, ozdobiony dwoma kolumnami Rzymskiego porządku: w nim obraz SS. Trzech Króli, malowany na płótnie, z podpisem: ANDREAS RADWAŃSKI *pinxit. a. 1761. d.... April. Cracoviae*. Ołtarz ten wraz z obrazem zakupiony był przez JANA LIBROWSKIEGO, którego syn Antoni sędzia trybunału krak. darował obraz rzeczony Towarzystwu nauk. Krak.

Stykający się z poprzednim, w ścianie pod tęczą, wznosił się podobnyż, cały marmurowy

4 ołtarz

w nim obraz N. P. Maryi z dzieciątkiem Jezus na łonie, w połowie figury malowany na desce złożonej: nimbus otaczający głowę N. Panny, mieści łamanymi głoskami wyrażoną legendę:

ave : maris : stella : dei : mater : alma : adque : se.

Według PRUSZCZA *) miał być ten obraz w 1647 z Węgier przyniesiony przez tamiecznego szlachcica i kościołowi WW. SS. z funduszem darowany.

Ołtarz rzeczony nabyty został dla kościoła na Podgórzu, a obraz przeniesiony do Liszek, i tam w jednym z ołtarzy kościoła umieszczony.

Mniejsza nawa czyli *presbyterium*, miała w ścianie północnej drzwi do skarbcza z marmurowymi odrzwiami, nad którymi były dwa podobne do siebie pomniki z czarnego marmuru, z popiersiami na miedzi malowanymi: z tych na jednym mieścił się napis następujący, pod którym herb Szeliga:

D. O. Ma.

M. Jacobus Górski J. U. D. Proton. Apost.

Canonicus Crac. SS. Omnium Custos.

Almae Acad. Rector magnus et clarus,

in utroque jure Profes. Mathem. Scientiarum

peritissimus, quidquid peculii ex operosis

acad. laboribus comparavit, id totum

ad pia opera conferri jussit, quidquid

autem mortalitatis, dexteritatis,

realitatis, candoris ingenii habuit,

penes altare majus deponi voluit.

Obiit a. D. 1652. die 4 Marcii, aetatis suae 67.

STAROWOLSKI *) prócz tego napisu, podaje drugi, z dodatkiem, że JAKÓB GÓRSKI umarł *peste in universa Polonia grassante*.

Drugi pomnik nad rzeczonemi drzwiami, obok poprzedzającego umieszczony, z herbem Różyc u dołu, ma napis taki:

*) Klejnoty M. Krakowa 1745 str. 19.

**) *Monumenta Sarmatiae* p. 61.

D. O. Ma.

M. Stanis. Rożycki J. U. D. et Professor
 Canonicus Crac. Eccl. hujus suae foundationis cancell: quidquid a praematura morte factorum invidiae subtrahit, totum hoc una cum praeceptore suo condi voluit in sepulchro. Hujus viri imitare hospes virtut. literarum culturam, raramque ingenii felicitatem, eximium candorem quem ubique cum sui nominis gloria academ: tanquam bonus civis et rector fidelis declaravit, moriens vero anno 1652 Novem. 2da huc expectat extremum iudicii primum ab anno aetatis suae 48 aeternitatis diem.

Obadwa powyższe nagrobki są dziś umieszczone w murze odgraniczającym od północy cmentarz kościoła S. Anny; zaś wspomniane odrzwia marmurowe skarbeca, nabyte były dla kościoła parafijalnego w Czernichowie.

5 Ołtarz wielki

o trzech marmurowych stopniach, cały z drzewa, ozdobiony sześcią złożonemi kolumnami Rzymskiego porządku, i statuami czterech SS. Ewangelistów. Wielki obraz 18 stóp wysoki, 8' szeroki, przedstawiający grono Wszystkich Świętych, malowany na płótnie, z napisem: *Gen. LUCAS ORŁOWSKI pinxit Cracoviae 1763*, przeniesiony został do kościoła ŚŚ. Piotra i Pawła, i jest umieszczony w jednym z bocznych ołtarzy.

W ścianie wschodniej za wielkim ołtarzem, cztery razy złamanąj były wmurowane cztery pomniki: z tych jeden stanowiła płyta z czerwonego marmuru, mająca napis:

Reverendo ac clarissimo Domino M. Valentino
Vidavio Philosophiae et Sac. Theologiae Doc-
tori, S. Floriani Decano, hujus ecclesiae
praeposito, ac Almae Universitatis Crac.

aliquoties Rectori, spectatae vitae
Professori doctis: de ecclesia Dei bene
merito, vivus enim hanc ecclesiam stru-
ctura nova organorum, quae igni consumpta
erant, ornavit, pavementum depressum ere-
xit, subseliis condecoravit, praepositurae
proventus implicatos sua diligentia auxit.
Executores hoc monumentum posuerunt.
Vivat Deo, obiit A. D. MDCL. die XII.

Novembris, aetatis LVIII.

Znajduje się dziś na zewnętrznej ścianie kościoła S. Anny, od strony północy.

Obok poprzedzającego, czarna marmurowa płyta w ozdobnej ramie, z popier-
sieniem u góry na miedzi malowanym i herbem Habdank u dołu, napis w tych słowach:

D. O. M.

Cl. D. Thomas Svinarsky

U. J. D. Canon. Vielun. Luboric. P.

Amore ingeniorum, pietate in clientes
sine litura candoris

Phoenix desideratiss:

Plenus dierum, meritisque gravis

Auctam mensam coll. DD. Jurisc. et minoris
cumulatis Ecclesiarum redditibus

Lub: Viel: S. Annae Crac. ubi etiam
hac in ecclesia Can: VIII. fundavit
terris mortuus, coelis revixit

A. D. 1641. Jun. 2a.

Eius venerandam pii executores
venerati memoriam

hoc monumentum pp:

Dziś umieszczony jest na facyjacie kościoła N. P. Maryi na Piasku.

Trzeci za wielkim ołtarzem podobny do poprzedzającego nagrobek, mający u dołu herb Radwan z gwiazdą dodaną, znajduje się obecnie w bocznej nawie kościoła ŚŚ. Piotra i Pawła z napisem:

D. O. M. A.

A. R. D. Johannes Crosner V. J. D.

Custos Ecclesiae hujus I. Vir
eximia pietate, prudentia,
eruditione et candore
obiit

A. D. 1631. 13 Febr. aetat. 42.

Ora pro eo qui vis pro te
orare superstites.

Obok poprzedniego czwarty w téjże wschodniej ścianie, którego płyta z czerwonego marmuru, ramy zaś i gzymsy z piaskowca, osadzony dziś w ścianie zewnętrznej przy wielkich drzwiach kościoła S. Mikołaja, ma napis następujący:

Reverendo egregio et clarissimo domino
M. Martino Pilsnensi, Philosophiae et
Sacrae Theologiae doctori, cathedra-
dium ecclesiarum Cracoviensis et
Wratislaviensis Canonico, hujus ecclesiae
Praeposito et Cracoviensis Acad. XV. com-
mu. Rectori etc. Viro doctiss. de eccle-
sia et acad. bene merito etc. Executo-
res hoc pignus amoris et honoris posuerunt.
Obiit Anno Domini 1591. die 23 Augusti
aetatis vero suae anno 63, hic jacet sepultus.
oretur pro eo.

In omnibus operibus tuis memorare noviss. tua et in eternum non
peccaris.

W południowej ścianie *presbyterii* były drzwi do zakrystyi, których odrzwia marmurowe i dwa nad niemi umieszczone pomniki, zupełnie były podobne do odpowiednich w przeciwniej ścianie, poprzednio wspomnianych; z tych pomników jeden dla równomiaru czyli symmetryi osadzony, był bez napisu, drugi z popiersiem na miedzi malowaném miał napis następujący:

Monumentum perennis memoriae
M. Samuelis Formankowicz V. J. D. Proton.
Apost. Crac. Can. SS. OO. Custodis, cujus
eximia merita dum sceptrā re-
ctoralia ornant, impensaeque ope-
rae in collegiatam hanc nec non
Primecoviensem et Koniusien. ecclesias
liberalem et omnibus commendabi-
lem reddunt, en subito fata ocu-
lis nostris eripiunt et coelo transmittunt
A. D. 1692. die 6. Octob. aetatis suae 67.

Nagrobek ten znajduje się obecnie w cmentarzu kościoła Ś. Anny na murze odgraniczającym go od północy.

Pod tęczą, czyli w zetknięciu się mniejszej nawy z większą, stało

6 Ciborium

całe z czarnego marmuru, ze stopniami i balustradą, podobne, lecz mniej okazałe, jakie widzimy w kościele archipresbyteryalnym N. P. Maryi w rynku głównym, *antepedium* ołtarza z ramą gotyckiego kroju i herbami Leliwy z piaskowca było wyrobione: wszystko to zostało sprzedane jako materiał kamieniarski.

Obok ołtarza *ciborii*, była przy południowej ścianie większej nawy, otwarta

Kaplica

oknem od południa oświetlona, której ołtarz dwupiętrowy, na murze malowany, przedstawiał w głównym obrazie Ś. Jana Kantego, w górnym zaś mniejszym Ś. Kazimierza królewicza; obrazy te również na murze były malowane; stopnie ołtarza drewniane, mensa murowana ciosem z piaskowca nakryta.

W téjże kaplicy na ścianie zachodniej był obraz, przedstawiający chrzest Jezusa Chrystusa z napisem u dołu G. L. ORŁOW. Ao 1764. Crac. (*Generosus* LUCAS ORŁOWSKI Ao 1764. Cracoviae); ozdobna i w części złożona rama tego obrazu przedłużona była do stopni marmurowych, na których stała

Chrzcielnica

spiżowa, toczona, bez żadnych ozdób, prócz wyobrażenia Jezusa Chrystusa na krzyżu, z dwoma tarczami po bokach, na których herby Rogala i Leliwa, a trzecią u stóp krucyfiksu z herbem nieznanym; nad krzyżem w około chrzcielnicy napis:

ISSTE 5 FON5 5 EST 5 FABRICATUS 5 ADONOREM 5 DEI 5 OMNIPOTENTIS 5
ET 5 PURISSIME 5 VIRGINI 5 MARIE 5

pod krzyżem reszta napisu:

AC 5 OMNIUM 5 SANCTORUM 5 ANNO 5 DOMINI 5 ALBERTUS 5 VITRICUS 5
EADEM 5 ECLESIE 5

przy ramionach krzyża rozdzielony rok 1528

5 1 5 5 — 2 5 8 5

Rysunek na tab. II. przedstawia cały układ napisu: chrzcielnica ta wraz z obrazem ORŁOWSKIEGO jest dziś w kościele ŚŚ. Piotra i Pawła.

Między ołtarzem *ciborii* a kaplicą wmurowaną była marmurowana płyta z napisem:

D. O. M.

Barbarae Powsinae feminae lectis-
simae, matri Bart: Powsinii Abbatis Andreoviensis
Clementis VIII Papae Cubicularii ac Sig. III
R. P. Neapoli Internuncii.
Quae virtutum et dierum plena ob-
dormivit in Domino die 13 Juni MDCXII.
Execut. testamenti pp.

Dzisiaj umieszczony jest ten nagrobek w północnym murze cmentarzowym kościoła ŚŚ. Piotra i Pawła.

Poniżej poprzedzającej, podobnaż płyta marmurowa mieściła napis nagrobkowy:

R. Domino Alberto Choczisewski
Decano Ecclesiae istius, praeposito in ma-
jori Xziasz, Canonico Scarmirien. etc.
Viro pio, candore animi et priscis mo-
ribus omnibus amabili et venerando, bonorum
Ecclesiae defensori et recuperatori
acerrimo, vita integerrimo, ex hac
mortalis ad immortalem vitam pleno di-
erum translato, curatores testamenti po-
suerunt. Obiit die Veneris VIII. Mensis
7bris A. D. 1600. aetatis vero suae....

Przeniesioną została do kościoła N. P. Maryi na Piasku dla umieszczenia, lecz dziś ję tam nie znajduję.

Przy otworze prowadzącym do kaplicy, naprzeciw pomnika Chociszewskiego, wmurowaną była z czerwonego marmuru płyta, takąż ramą obwiedziona, na której wyrobiona z alabastru postać męska w duchownej odzieży przed krucyfiksem klęcząca, pod nią zaś na drugiej podobnej płycie napis:

R. Michaeli Lidzbiński Can. S. Geor.
in arce Crac. viro optimo, pietate, re-
ligione, liberalitate erga Deum, Ecclesiam,
pauperes, insigni, ac bene merito de hac Eccle-
sia, Sacerdotibus illius, quibus mensam communem
fundavit et hanc capellam in splendorem
hunc reduxit, eamque apparamentis et
ornamentis necessariis dotavit. Exec. test. pos.
Vixit A: LX. Obiit XXX Mar. A. D. MDCV.

Przeniesiony został ten pomnik do kościoła Ś. Mikołaja, gdzie jest w zewnętrznej ścianie wmurowany.

Obok poprzedzającego umieszczony był duży nadgrobek ramami i gzymsowaniem ozdobiony, cały z czarnego marmuru; u góry popiersie na miedzi malowane, u dołu herb Kierdeja, napis następujący:

D. O. M.
Stanislaus Czaplic Klecen: J. U. D. et
Professor, S. Michaelis in Arce Cracovien: et hujus Ecclesiae Canonicus. Vir insigni
in Deum cultu, prudentia, morum gravitate, innocentia vitae, prisco candore,
caeterisque virtutibus ornatus, principibus
et eruditis ob ingenii, doctrinae, modestiae famam, consiliorum promptitudinem, felicitatemque commendatus.
IX. April: Anno Christi MDCXLVIII.
decessit.

Executores testamenti amico et
confratri desideratissimo posuerunt.

Jest dziś na ścianie zewnętrznej obok fôrty prowadzącej do klasztoru XX. Karmelitów na Piasku.

Obok poprzedzającego był podobny nagrobek, z wizerunkiem u góry w owalu na miedzi malowanym, cały z czarnego marmuru, z herbem Prus u dołu i napisem:

D. O. M.

A. R. Joanni Grabowski Ph. D. Proth. Apostolico.
Collegiatae Sandecen. et hospital. Volbr. Praeposito.
Parocho Porab. Viro quem Deus virtutib.
Natura dotib. Jurisprudentia Canonib.
condecorarunt. Illustrissimi et Reverendissimi
Antistites actuarium et consiliarium
suum dilexerunt. Hunc cum natura
mortalem fecit, liberalitas immor-
talem effecit, qua ecclesiam collegiatam SS. O.
Crac. auxit, dum Cantorum XII in eadem ere-
xit. Annum LIII agens coepit vivere coelo,
Anno Domini MDCLXV. Die XIX Febr. desiit
vivere mundo.

Orate pro mortuo quem amastis vivum.
Executores testamenti posuerunt.

Znajduje się dziś osadzony w murze odgraniczającym od północy cmentarz kościoła S. Anny.

Na pilastrze ściany południowej, między kaplicą a drzwiami babinca, umieszczony był obraz na płótnie malowany, 6 stóp wysoki, 3' szeroki, przedstawiający w allegoryi tryjumf kościoła katolickiego nad sektami i fanatyzmem, ozdobna, w znacznej części złocona rama do posadzki przedłużona, nadawała mu postać ołtarza. Gdzie się obecnie znajduje, nie jest mi wiadomo.

Z prawej strony drzwi babińca, był duży nagrobek z czarnego marmuru, z popiersiem u góry, na miedzi malowanem i napisem:

D. T. O. M.

Immorturae memoriae
Martini Josephi Łaskawski U. J. D.
Canonici Coad: Cath: Crac: Praepositi et Officialis Visli-
cen. Collegiatae SS. OO. Decani.

Qui
ob merita, virtutes et bene gesta negotia
Principibus Szaniawio, Cardinali Lipsio et Zalu-
scio Episc: multum acceptus
ob innatam pietatem
in ecclesias et pauperes nomine et re
liberalis gratiosus
Czchovensem, deinde Niepolomicensem pul-
chris decoravit altaribus.
In Vislicen: Collegiatam ultra triginta millia erogavit
istius Collegiatae SS. OO.
unius anni Decanus, collapsam domum R. R. Vi-
cariorum sexdecem millium impensis de muro erexit,
vide quisquis legis,
non facile defuncto virum parem videbis.
Quievit in Domino 3. 9bris 1757. aetatis
suae 59.
In Ecclesia Cathedrali depositus adventum
Domini expectat.
Viator
sic fac et vives.

Przeniesiony do kościoła ŚŚ. Piotra i Pawła, tam w bocznej nawie umieszczony

Obok poprzedzającego, był podobnyż marmurowy pomnik, z wizerunkiem u góry i herbem u dołu, na miedzi malowanemi; napis następujący:

D. O. M. et Memoriae

Adm. Reverendi Alberti Kownacki hujus ecclesiae
Decani, ad hoc Beatae Virg. Mariae Altare ad cornu
Evangelii sepulti, Fundatoris Scholasteriae ejusdem
Ecclesiae, cujus juspatronatum ad successores sanguine junctos proximiores, ut pote nepotes ex fratre Joanne Kownacki Trafny nuncupati, videlicet Martinum, Gregorium et Simonem fratres inter se germanos et ipsorum successores pertinere et duas missas qualibet septimana, alteram requiem pro anima sua, cum collectis:
Deus veniae: et fidelium Deus: alteram de die nec non anniversarium die proximo kalend. Octobr. cum officio integro defunctorum per vicarios, data ipsis mercede, decantando, per scholasticum pro tempore existentem singulis annis, temporibus perpetuis celebrari voluit. Obiit 4. Octobr. 1622. Reverendus Gregorius Kownacki J. V. D. Primus Ecclesiae hujus Scholasticus patruo et benefactori suo pie defuncto vivus sepulchrum idem sibi Dei voluntate notans, poni curavit. Die XXIII. Septembr. An. D. 1646.

Jest dziś osadzony w ścianie zewnętrznej, frontowej kościoła N. P. Maryi na Piasku.

Przy téjże ścianie południowej większej nawy, stał z drzewa zrobiony piękny

7 ołtarz

czarny, jakby hebanowy, wyłaczanemi arabeskami, dwoma statuami małemi SS. Jana Ewang. i Macieja Apost., i czterema także złożonemi kolumnami przyozdobiony; mensa kamienna; obraz na płótnie malowany przedstawiał Ś. Jędrzeja Apost., drugi mniejszy w górze, Ś. Piotra. Przeniesiony został wraz z obrazami do kościoła parafialnego w Jaworznie.

Pod chórem przy téjże południowej ścianie stał

8 ołtarz

cały wraz z mensą i gradusami marmurowy, w nim obraz N. P. Maryi z dwoma po bokach stojącemi statuami złoconemi Ś. Joachima i Ś. Anny; nad mensą pod obrazem płyta marmurowa z napisem:

D. O. M.

Deiparae Virgini, S. Adalberto, OO. SS.
memoriae M. Alberti Łancucki V. J. D. et P.
Can. Crac. Archid. Pilcen: hujus Cancell.
A. V. S. G. C. XV. Rectoris, viri invicta in
arduis fortitudine, jurium scientia, suadae
morumque suavitate incomparabili, princi-
pibus cordatissime cari aequae ac venerandi, ex
residuis ultra foundationes anniversariorum
pro studen. elemosinarum alior. pior. oper.
executores sui posuere. Natum annos
77 abstulit dies 24. Julii A. D. MDCLXXXVI.

Dokąd ten nadgrobek przeniesiony został, nie jest mi wiadomo.

Na zewnętrznych ścianach kościoła

było także kilka nagrobków umieszczonych, mianowicie, na zachodniej ścianie wysoko wmurowana płyta czerwonego marmuru, bardzo przez czas zniszczona, miała napis:

Martino Fierlei et Catherinae con-
jugi ipsius, civib. Crac. Catholi-
ca fide, religione in Deum, integritate
pietateque erga proximos conspicuis,
caeterisque virtutibus ornatiss:
Johannes Fierlewicz filius, qua vivos
observantia, eadem et demortuos pietate
prosequens, parentibus chariss: monumentum
hoc cum lachrimis f. f.
Excessit e vita Martinus Fierlei III. Idus Novembris
Conjux vero sua V. Idus Octobris
Anno Domini MDLIX.

W STAROWOLSKIM jest rok MDLXXXIX.

Na téjże ścianie płyta z marmuru cielistój barwy, dziś w cmentarzu kościoła SS. Piotra i Pawła, ma napis:

D. O. M.

Spectabilis D. Beniamin Lani-
er aurifex S. R. M. civis
Cracovien: memor suae mor-
talitatis monumentum in
hoc vestibulo templi sibi,
uxori, liberis et aliis posteris
suis, dum adhuc in vivis esset,
exstrui cum consensu venerabilis
capituli huius ecclesiae cura-
vit: in quo adventum magni Dei
expectaturus, piis orationibus
fidelium se commendat. Anno 1617.

Vive memor lethi: fuit hora
natione Galus de civitate Vitri le Francuas.

Na południowój ścianie płyta marmurowa czarna z napisem:

D. O. M.

Ut morte certius nihil, nihil ita ejus hora incertius.
Honorati Stanislaus Zatorski Thecarius et Anna
conjuges legitimi cives Crac: memores morta-
litatis suae viventes, hoc monumentum suae
ubi vitae exuvias deponerent, fieri curarunt.
Hoc ergo clausi marmore, ultimum judicium et
terribilem Dei expectaturi adventum, decum-
bunt, ut quos amor conjugalis in vita irresolu-
bili ligavit vinculo, nec mors quidem tam san-
ctum nodum valeat dissolvere. Viator
eidem obnoxius aleae aeternam defunctis
salutem comprecare, quod dum facis
puta te non dare sed mutuare, vale.
Die 10 7bris A. D. 1664. aetatis suae 60.

Dziś w cmentarzu kościoła ŚŚ. Piotra i Pawła wmurowany.

Obok poprzedzającej, czarna marmurowa płyta miała napis:

D. O. M.

Tu leży
Antoni Krauz
Radzca Krakowski umarł
Roku 1784 dnia 19. Pa-
ździernika, miał lat wieku
swego 61. prosi przedzą-
cych za duszę swoją o jedno
Zdrowaś Marya.

Na ścianie północnej kościoła, to jest od ulicy Frańciszkauńskiej był z czarnego marmuru nadgrobek z popiersiem w polskim ubiorze, malowanem na miedzianej złoconej blasze, napis następujący:

D. O. M.

Sigismundo Kaszewicz
Apostolico Notario
Annorum LXXIV aetatis seni
Judiciorum Consistorii Generalis Cracovien:
Tractu annorum XL emenso
Advocato, Assiduo, Emerito, Docto,
Visitationis Łopaccianae Secretario
Sancti Ivonis Cultori eximio,
Patri amabili, pio, benigno
Filius
Presbyter saecularis S. T. et Can. Doctor
Ecclesiae Archipresbyteralis Crac. Beneficiatus
Pia animae exposcens suffragia
posuit.
Lector ei precare requiem aeternam
et scito legem omnium esse unam.
Obiit in Domino die 2da Mensis Septembris
Anno Domini 1785.
At cui virtutis solida munimenta supersunt
Is sua post etiam fata superstes erit.

Jest dziś w ścianie zewnętrznej kościoła N. P. Maryi na Piasku.

Nad północnymi drzwiami płyta z piaskowca miała napis:

Ad honorem Dei Om.
et Omnium Sanctorum
in memoriam praestantis:
viri consularis Gedanen.
Gasparis Mehmel Struct.
Anno 1543. cujus ani-
ma quiescat in pace.

Jest w murze cmentarzowym kościoła SS. Piotra i Pawła.

Po prawej stronie drzwi północnych, wmurowaną była płaskorzeźba ramką obwiedziona z piaskowca, przedstawiająca młodą postać męską w krótkim, niby hiszpańskiem ubraniu, klęczącą i ze złożonemi do modlitwy dłońmi, pod nią na marmurowej płycie napis:

D. O. M.

Ossibus aeternaeque memoriae
Moestissimus Frater Charissimo Fratri
suo hoc monumentum
posuit Paulo Karczewski
quem mors immatura flo-
rentem annis et virtutibus
abstulit anno aetatis suae XXVII.
Julii 30.
Anno 1624.

Pomnik ten jest teraz w murze cmentarzowym kościoła SS. Piotra i Pawła.

Prócz powyżej wyszczególnionych, były jeszcze małe napisowe płyty:

Katarzyny Winklerowoy zmarłej 7. Sierp. 1762. r.
Kunegundy Dobkiewiczowoy, † 11. Maja 1763.
Wojciecha Bekierskiego † 21. Marca 1767.
Agnieszki z Piątkowskich Aydaszewskiej † 8. Maja 1772.
Frańciszka Zynka, zégarmistrza † 29 Marca 1783.
Floryjana Albińskiego, rybaka † 16 Kwiet. 1805.
Antoniego Bednarskiego † 1. Grud. 1810.
Jana Brzechffy, Starosty Krzeczowskiego, bez daty.
Marcina i Salomei Krzyżanowskich, bez daty.

W dziele STAROWOLSKIEGO: *monumenta Sarmatiae*, znajdujemy jeszcze wiele napisów byłych niegdyś w kościele Wszystkich ŚŚ., które zapewne późniejszym miejscu ustąpiły, i dla tego przed rozebraniem murów tego kościoła już ich nie zastałem, równie jak i ołtarza Ś. Stanisława B., o którym na str. 69 wspomina. Odsyłając po obszerniejszą treść tychże napisów do rzeczzonego dzieła, wymienię tu tylko według lat ułożone imiona ludzi, dla których były umieszczone:

Jan Pernus, cynownik i żona Elżb. Tymłowna † 1511.

Jędrzej Kromer, brat biskupa, † 3. Mart. 1538.

Marcin Zégarmistrz, Annie żonie zmarłej 1543.

Frańciszek de Radicibus, aptekarz † 1550.

Walenty Rumienko, krawiec † 1550.

Łukasz Gurnicki, proconsul Cracov. † 1551.

Bartłom. Czywiński, dworzanin królewski † 1552.

Maciej Gwosc, *caldeator et civ. Crac.* † 1572.

Anna Fabrowna, żona Stanisława Kotlickiego † 1572.

Jakób Młodzianowski, złotnik † 1597.

Zofija Bolkowska, córka Kosmidra, † 1606.

Piotr Kalina i Zofija żona, † 1610.

Baltazar Brussik z żoną † 1627.

Katarzyna, córka Kaspra Siemka, † 1630.

Stanisław Milżecki, dziecko, † 1641.

Maciej Sporetius, ksiądz † 1642.

Ludw. Gustaw Kaksyński, szwed, przełożony arsenału we Lwowie, później w Krakowie † 1652.

Jan Cynerski, kanon. Krak. † 1654.

Na wieży mieściły się cztery dzwony, największy ważący 18 centnarów, rozbity, kupiony został dla kościoła parafijalnego w Czernichowie, wraz z drugim 5 cent. ważącym; trzeci także pięciocentnarowy, 32 cale w średnicy u dołu, mający na sobie wyobrażenie J. Chrystusa na krzyżu z dwoma Maryjami i napisem:

OMNES SANCTI ET SANCTAE DEI INTERCEDETE PRO NOBIS. A. D. MDC.
a poniżej: FRANCISCI LACUSTINI OPUS;

na stronie przeciwnej krucyfikowi, jest obraz N. P. Maryi w całej osobie z dzieciątkiem i berłem w ręku, a koroną na głowie: dzwon ten dostał się do kościoła w Jaworznie. Czwarty ważył 2 cent.

Zakończymy niniejszą wiadomość o kościele Wszystkich Świętych wzmianką o szkole, która przy nim już w 1386 r. z drzewa była zbudowana: później MACIĘJ MIECHOWITA dał wymurować na jej miejscu dom piętrowy, na szkołę i mieszkanie nauczyciela. Dom ten w części przerobiony, dotąd stoi, przyłączony do pałacu niegdyś Wielopolskich. Przedostatnim nauczycielem w rzeczonej szkole parafijalnej był Jan Kuczkiewicz zmarły w podeszłym wieku w 1830 r. a ostatnim Antoni Maliszewski dotąd żyjący.

Przywilej LESZKA CZARNEGO z 1288 r.

Między dyplomatami w magistracie Krakowskim obecnie zachowanemi, znajduje się jeden Leszka Czarnego, przy którym brak pieczęci, pasek tylko pargaminowy po niej pozostał: treścią tego przywileju jest uwolnienie od wszelkich opłat cła lub myta mieszkańców Krakowa, w państwie tegoż księcia podróżujących, a to jako nagroda za dany przez nich odpór przeciw napadowi Tatarów i odniesione nad nimi zwycięstwo. Osnowa przywileju jest następująca:

Notum sit universis presentibus et futuris presentem paginam inspecturis, Quod Nos Lesteo dei gracia Dux Cracoviensis, Sandomiriensis et Syraziensis, quia ex dignitate principatus singulorum merita diligenti consideratione debemus intueri, volentes cuilibet pro meriti qualitate inpendere gracie quantitatem, in retributionem condignam obsequiorum, que nobis et rebus nostris Cives nostri Cracovienses pugnando contra seivissimam gentem Tartarorum et victoriam in eisdem obtinendo laudabiliter ostenderunt, cum generosam principum magnificenciam tales deceat sue liberalitatis beneficencia psequi, qui in necessitatis articulo suum comodare reperiuntur obsequium fidele, ipsis omnibus universaliter de consilio assensu et unanimi voluntate nostrorum fidelium baronum non paucorum, concedimus et admittimus per dominia nostra supradicta, videlicet Cracoviense, Sandomiriense et Syraziense, quocunque ire maluerint cum mercibus qualibuscunque cum curribus peditibus et equitantibus in Dominiis supradictis et confinia exeuntibus eorundem absque omni genere solutionis Telonei, quocunque vocabulo vel nomine censeatur transeundi, liberam et omnimodam facultatem, mandantes et volentes sub optentu gracie nostre, ut huius donacionis et libertatis nullus presumat esse violator, vel contemptor. Quod ut ratum et firum ab omnibus habeatur, presentem paginam nostri sigilli munimine fecimus roborari. Actum in Cracovia Anno Domini M^o. CC^o. LXXX. VIII°.

DAWNE DRUKI.

Jako dodatek bibliograficzny, podaję tu wiadomość o trzech pisemkach lekarskiej treści, znajdujących się w zamożnej bibliotece P. Marcina Strzelbickiego Notaryjusza w Krakowie, a o których w spisach naszego piśmiennictwa nie znalazłem wzmianki:

1.

Krótką nauką rządzenia ku ustrzeżeniu od zarażenia powietrza, a gdyby kto już zachwy- cił, jako zasię ratować z Bożą pomocą, Przez znamienitego człowieka HENRYKA KORNELIUSA AGRYPPE Doctora Cesarzskiego sprawiona.

Na odwrotnej stronie karty tytułowej, taki sam drzeworyt ŚŚ. Kosmy i Da- miana, jaki jest w rzadkiej również książce MACIEJA MIECHOWITZ: *Conservatio sanita- tis*; nad obrazkiem tym czytamy: Naywysszy, stworzył lekarstwo z ziemi, a Mąż mądry nie będzie się niem brzydził. *Ecclesiastici XXXVIII*. Następ- nie przedmowa: ku wsselkiemu Czciocielowi (to jest czytelnikowi) zajmuje je- dną stronicę, a rzeczy stronic jedenaście, na ostatniej: W Krakowie Przez Macie- ja Scharffenberga. Lata 1543. Druk gocki, w małej ósemce.

2.

Oleum iuniperi qua ratione, omnibus fere humani corporis aegritudinibus medeatur, a docto quodam medico conscriptum, et ex germanico in latinum sermonem versum.

Resztę stronicy tytułowej zajmuje drzeworyt gałęzi jałowcu, z rozdzielonym po bokach napisem: IVNI — PERVS. Odwrotną i trzecią stronicę, zajmuje dedykacja: *Clarissimo Viro Domino Doct Jacobo sacrae regiae magestatis Phisico Canonicoque Cracoviensi. Magister Christophorus Seynen. foelicitatem*. Tłomaczem był dedyku- jący KRZYSZTOF z Sejn, pisze bowiem: *opereprecium me facturum putavi. si hunc, in latinum sermonem, verterem et eum censurae tuae subijcerem* W końcu przed- mowy *Cracoviae ex officina Calcographica Hieronymi Vietoris 10 Calendas Januarij. Anno ab orbe redempto. 1546*. Następnie tekstu str. 13. druk antykwa, w małej ósemce.

3.

Krótkie a potrzebne wypisanie, iako a ktozem sposobem ma być Oleiek Jałowcowy poży- wan, kthory ku rozmaithim ludzkim chorobam y niedostatkom iest barzo pożyteczny.

Resztę strony tyt. zajmuje wspomniona poprzednio gałązka jałowca w drzewo- rycie, lecz tu bez napisu. Cała rzecz mieści się na pięciu stronicach, druk gocki, w mał. ósemce, bez m. i r. lecz niewątpliwie jednoczesne z poprzedzającym i w téj- że drukarni wydane, skrócone tamtego tłumaczenie.

4.

Excellentissimi viri MATHIE de MIECHOW artium et medicine doctoris contra sevam pestem regimen accuratissimum. At primum ad divos Sebastianum et Rochum devote premittuntur orationes.

Resztę stronicy tytułowej zajmuje drzeworyt, przedstawiający J. Chrystusa na krzyżu, a po bokach ŚŚ. Sebastyjana i Rocha: w czwórce kar. 6. bez m. i r. Wi- działem to pisemko w bibliotece Ołomunieckiej, pod liczbą XXV. f. 45. Jest to od- mienne wydanie od opisanego w tom. 1. str. 179. dzieł Dra L. GĄSIOROWSKIEGO: Zbiór wiadom. do hist. szt. lekar. w Pol.; tamto bowiem jest w małej ósemce, i ozna- czone rokiem 1508.

Kościóły dotąd utrzymane

a. w mieście.

1. Katedralny.
2. S. Idziego.
3. S. Marcina.
4. S. Gędrzeja.
5. S. Piotra i Pawła.
6. S. Józefa.
7. S. Trójcy.
8. S. Franciszka.
9. S. Norberta.
10. S. Wojciecha.
11. S. Anny.
12. N.P. Marii Wnieb.
13. S. Barbary.
14. N.P. Marii Snieci.
15. S. Tomasa.
16. S. Jana.
17. S. Kazimierza.
18. S. Marka.
19. Przemie. Pański.
20. S. Krzyżda.

b. na przedmieściach.

21. S. Franciszka Salez.
22. S. Frymona i Judy.
23. S. Floryjana.
24. N.P. Marii.
25. N.P. Marii Zwiasto.
26. Bożego Miłosier.
27. S. Mikołaja.
28. N.P. Marii Pożęca.
29. S. Teresy.
30. S. Bernardyna.
31. S. Pawła Nawróce.

c. na Kazimierzu.

32. S. Michała i Stanisł.
33. S. Katarzyny.
34. Bożego Ciąta.
35. S. Trójcy.

Kościóły

dotąd stojące, lecz na inne cele użyte.

36. S. Ducha.
37. S. Scholastyki.
38. S. Michała i Józefa.
39. S. Jadwigi.
40. S. Agnieszki.

PŁAN POŁOŻENIA KOŚCIOŁÓW W DAWNYM KRAKOWIE

Kościóły ubyle.

a. w mieście.

41. S. Michała.
42. S. Jęrzego.
43. S. Marii Magd.
44. S. Piotra.
45. W.W. Świętych.
46. S. Szwepana.
47. S. Macieja.
48. N.P. M. Niepok.
49. S. Urszuli.
50. S. Rocha.

b. na przedmieściach.

51. S. Piotra.
52. S. Krzyżda.
53. S. Walentego.
54. S. Filip i Jakó.
55. S. Hieronima.
56. S. Sebastjana.

c. na Kazimierzu.

57. S. Łopii.
58. S. Wawrzyńca.
59. S. Jakóba.
60. S. Leonarda.

21.5.218
 ISSTE EONS EST E ABRICATVS
 AD ONOREM DEI OMNIPOTENTIS
 ET PVRISSIME VIRGINI MARIE

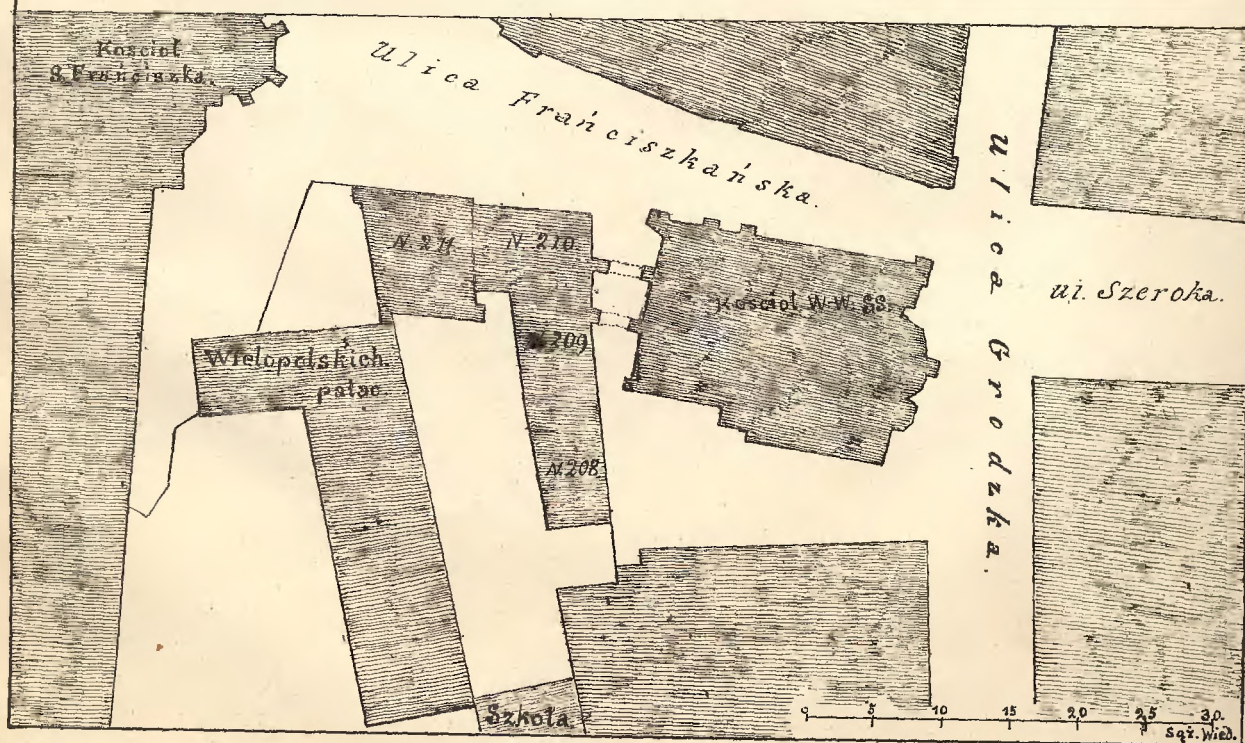

AC OMNIVM SANCTORVM ANNO
 DOMINI ALBERTVS VITRICVS
 EADEM ECLESIE

Napis na chrzcielnicy
 w kościele W.W. Świętych.

Widok kościoła W.W. Świętych.
 zdjęty od wschodu czyli od ulicy Szerokiej.

DALSZY CIĄG O KOŚCIOŁACH UBYŁYCH W KRAKOWIE.

Kościół S. Piotra na Garbarzach.

Najdawniejszą wzmiankę o tym kościele znajdujemy w Przewodniku *) wydanym 1603 r. Z jakiego pierwotnie wiatku i kiedy był zbudowany, nie jest mi wiadomo. W wizycie biskupiej z r. 1711 czytamy, że po zburzeniu go przez Szwedów (zapewne 1700 r.) cały na nowo wymurowany został staraniem księdza JANA STACHOWSKIEGO, ówczesnego Prebendarza tegoż kościoła, częścią jego nakładem, częścią z jałmużny zebranych groszem. W r. 1704 Prebendarzem téj świątyni był ksiądz JAN ZAGÓRSKI, a w r. 1710. nastąpiło jój poświęcenie przez biskupa MICHAŁA SOŁTYKA, Suffragana i Officyjała Jeneralnego Krakowskiego. Miał trzy ołtarze, to jest wielki SS. Piotra i Pawła Apostołów, dziś w jednym z bocznych ołtarzy kościoła XX. Karmelitów na Piasku umieszczony, dwa zaś mniejsze N. P. Maryi i S. Józefa; prócz tych były dwa inne przenośne Niepokal. Poczę. N. P. Maryi i B. Jana Kantego. Dach kościoła w części był dachówką, a w części gontem pokryty. Wieża murowana przytykająca do czelnej ściany kościoła, mieściła dwa większe dzwony. W r. 1783 ksiądz PIOTR RYDULSKI, S. T. doctor et eccle. colleg. S. Annae Cancellarius był razem Prebendarzem kościoła S. Piotra, który wówczas jako filia należał do kościoła S. Anny. Około r. 1801. z polecenia rządu został rozebrany; dziś miejsce jego wskazują sąsiedni mieszkańcy ulicy S. Piotra, w ogrodzie naprzeciw górnych młynów. MICHAŁ STACHOWICZ przed rozebraniem tegoż kościoła zjął jego widok, który tu w przerysie dołączamy. Uderzającą jest w nim niezwykła postać wieży okrągłej, mającej w całej swéj wysokości obłe przymurowania nakształt wielkich kolumn, które zamiast skarpowych murów dla jej umocowania służyły, a zapewne w jednéj z nich i schody do wieży i na poddasze kościoła prowadzące, mieścić się mogły.

*) Przewodnik, abo kościołów krakowskich opisanie.

Kościół S. Giertrudy.

Mała ta kaplica murowana w kształcie jak załączony rysunek okazuje, stała za Nową-bramą, blisko murów otaczających miasto i blisko zabudowań klasztoru XX. Dominikanów, na stoku, czyli pochyłości zewnątrz rowu do rzeczonych murów obronnych należącego; dla tego też miejsce jęj w książeczce wspomnionęj poprzednio z 1603 r. oznaczone jest wyrażeniem *na wale*, a cała tam wzmianka o tęg kaplicy jest następująca: „Kościół Ś. Giertrudy na wale. Przy nim cmentarz jest, na którym ścięte chowają.“

Stała jeszcze w r. 1810, lecz już opustoszała, a następnie w czasie burzenia murów obronnych około miasta, została rozebrana. Znany Artysta krakowski MICHAŁ STACHOWICZ, przechował jęj postać w zdjętych przez siebie jęj rysach, które dołączamy na tab. III; w kościele zaś Ś. Mikołaja znajdują się z tęg kaplicy przeniesione następujące zabytki.

Obraz 174 centymetrów wysoki, 142 centym. szeroki, malowany na desce z tłem złożonem i ozdobami u góry z cienkich łuków złożonemi: przedstawia koronacyją NP. Maryi. W lewym narożniku u dołu jest napis, którego dolne wiersze są zasłonięte ramą:

ANNO DNI 1617.
PICTVRA HAEC IMAGINIS
E' RENOVATA PROPRYS IMPEN
SIS FAMATI DNI VALENTINI
ROZGA VXORISQ SVAE REGINAE
STUDIO AVT' R: P: SIMONIS
GERLACHOWSKY SACRIST.....
.....

Jest to środkowy obraz rozebranego ołtarza, którego cztery skrzydła tęg samą wysokość, a każde połowę jego szerokości mające, przytwierdzone również na ścianach w kościele Ś. Mikołaja, są podobnie na drzewie malowane ze złożonemi tłami i takież u góry ozdobami z łuków, jak na wspomnionym środkowym obrazie. Każde z tych skrzydeł poprzeczną listwą na dwa obrazy podzielone, a każdy obraz mieści dwie postacie świętych w całych osobach, bez napisów, między którymi jedno z tych skrzydeł przedstawia w górnym przedziale ŚŚ. Piotra i Pawła, w dolnym ŚŚ. Stanisława Biskupa i Wacława.

Oprócz wspomnionych obrazów, niegdyś do jednego ołtarza należących, jest obraz na płótnie malowany, 166 centym. wysoki, 118 c. szeroki, zalecający się dobrym rysunkiem; przedstawia on NP. Maryją Niepokalanego Poczęcia, otoczoną aniołami. O pochodzeniu jego z kościółka Ś. Giertrudy świadczy napis u dołu:

NA CZEŚĆ I NA CHWAŁĘ P. B. WSZECHMOGĄCEMU I PANNIE NASZWIĘ:
GIERTRVDZIE S. PATRONCE KOŚCIOŁA TEGO, SLACHETNY P. MICHAŁ
POPIOŁKOWIC MIESZCZANIN KRAK: TEN OBRAZ P. M. NA PAMIĄTKĘ SPOL
NEI MIŁOSCI WYMAŁOWAĆ DAŁ, KTORA PODCZAS GNIEWU PAŃ
SKIEGO POWIETRZEM VMARŁA ITV NA TYM MIEYSCE ODPOCZIWA R. 1662
KTOREY P. BOŻE RACZ DAĆ WIECZNY POKOY.

U spodu obrazu klęcząca postać męska z chłopczykiem i druga kobięca, w dawnych strojach, wyobrażają zapewne wymienionego w napisie Popiołkowicza z synem i żoną jego.

Trzecim nakoniec zabytkiem z kościoła S. Giertrudy jest monstrancyja mosiężna, złocona, której tu pomniejszone rysy zamieszczamy na tab. IV, odrzuciwszy nieodpowiednie jęj stylowi liście po bokach widocznie później przyczepione. Zachowana jest w skarbcu tegoż kościoła S. Mikołaja.—Wyrób gruby nieodpowiada kształtnym rysom ogólnym i każe się domyślać, że ten zabytek jest naśladowaniem pierwotnego dokładniej wykończonego utworu.

W jednej z dawnych rubrycel krakowskich wymieniony jest ksiądz JÓZEF SZCZECHOWICZ, kapellan kościołka S. Giertrudy, zmarły w 1767. r.

GÓRA I ZAMEK GOLESZ.

Długosz w kronice swojej (tłom. pols. t. I. str. 12.) pisze: „Jasiel początek ma w górach Sarmackich, około wsi Licowna, ujście do Wisłoki, w pobliżu zamku Golesza.“ Dalej powiada (str. 35): „Golesz, góra nad rzeką Wisłoką; na niej zamek klasztoru Tynieckiego.....“. Tenże dziejopis w III. tomie *libri beneficiorum*, wspomina zamek Golesz (Golyesch) w parafii Kołaczyc położony, a do klasztoru Tynieckiego należący, który za opactwa MACIEJA ze SKAWINY (r. 1448—1477.) był zburzony, a za jego następcy JĘDRZEJA OSKI, znowu został odbudowany. Następnie, zaś mówi o wsi Krajowicach, iż ta graniczy ze wsiami Golesz i Kowalowy.

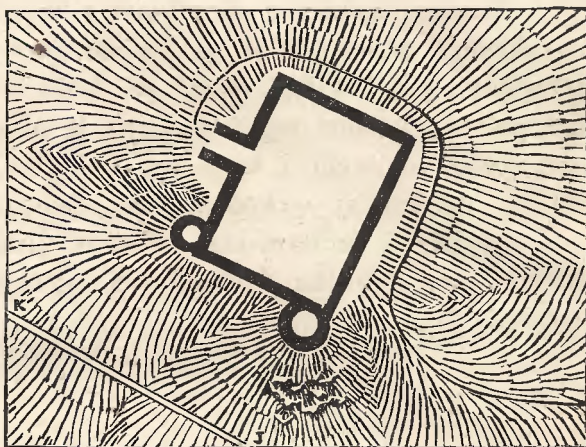
W dzisiejszych spisach miejscowości w Galicyi, ani na żadnej z kart geograficznych nie znajdujemy wsi Licowny, a pierwsza osada u źródeł rzeki Jasieli przy granicy węgierskiej, nosi nazwę Jasiel, taką samą jak i rzeka.

Nazwisko góry Goleszy nikomu w okolicy Kołaczyc ani Krajowic i Kowalów, nie jest dzisiaj znane; trudno téż było o nią się dopytać. Na kartach REYMANNIA i KUMMERSBERGA, przy drodze bitej z Kołaczyc do Jasła, w bliskości wsi Krajowic jest umieszczona osada Podzamcze, (w spisach miejscowości Galicyi pominięta), która mi posłużyła do odszukania zapomnianego dziś zabytku; w przejeździe bowiem przez Podzamcze, osadę z małym zakładem kąpielii siarczanych, na

zapytanie, czy w bliskości niema jakich murów dawnego zamku? wskazano mi wzgórze przyległe, lasem pokryte, a na niém szczątki zamkowych murów.

Między wsiami Nieplą a Podzamczem od wschodu na zachód ciągnie się podłużne, przeszło 1 1/2 mili długie wzgórze, na którego pochyłości południowej leżą wsie Borówka, Warzyce, Kowalowy i Podzamecze; z pomiędzy dwóch odnóg, na które się nad Warzycami w zachodniej części wzgórze to rozdziela, wypływa strumyk uchodzący do Wisłoki pod Kołaczycami, a na cyplu odnogi południowej znajdują się wspomniane szczątki zamku.

Ścieżką nad karczmą w Podzamczu, ciągle pod górę prowadzącą, dochodzi się do szczątków rzeczonych. Mała ta budowa w czworobok z kamienia murowana, której dłuższe ściany po 50 kroków wynoszą, miała w dwóch narożnikach okrągłe baszty: z tych jednej mniejszej od zachodu, zupełnie zniszczonej; ślad tylko przy ziemi pozostał, druga w południowym narożniku, obszerniejsza wznosi się jeszcze na kilka stóp nad ziemią, równie jak resztki muru między obiema basztami. Ściany od strony wschodniej zupełnie rozebrane, wskazuje tylko ich fundament równo z ziemią pozostały, a w czwartym murze, mało co nad poziom sterczącym, widać resztę bramy wjazdnej, do której droga połowę zamku okrążała. Rozkład wewnętrzny téj budowy nie da się odgadnąć bez skopania powierzchni ziemi: prawdopodobnie wewnętrzne przybudowania do murów obronnych przytykające, były z drzewa wystawione.

Pod większą basztą wyłamują z góry kamień piaskowiec; stroma ściana góry w skutek tego łomu powstała, bieli się zdaleka i wpada w oko jadącym drogą bitą z Jasła ku Kołaczycom. Dalsze podkopywanie góry w tém miejscu zagraża zupełném oberwaniem się i téj resztkie murów.

Zasiągając wiadomości u szanownego proboszcza Kołaczyc Księdza Textorysa, czy w aktach kościelnych nienapotkał jakiej wzmianki o tymże zamku, dowiedziałem się z ust jego, że ludowi w téj okolicy znana jest góra zamkowa, i że ją dotąd Gołaczem nazywa: dodał także szanowny Proboszcz swą uwagę, że prawdopodobnie miasteczko Kołaczycy, zwać się mogło od téjże góry Gołaczycami; nareszcie, że dochowały się w kościele Kołaczyckim dwa stare obrazy z podaniem, iż pochodzą z kaplicy zamku na Gołacz; tych jednak widzieć nie miałem dotąd sposobności.

WIADOMOŚĆ O KSIĄŻKACH

MIESZCZĄCYCH WIZERUNKI I UBIORY POLSKIE,

ORAZ KILKU RZADSZYCH DRUKACH.

Armamentarium heroicum Ambrasianum, a Ferdinando Archiduce Austriae etc. splendide et sumtuose instructum, jussu ejusdem a JACOBO SCHRENCKIO a NOTZINGEN historice descriptum et olim publicatum, additis imaginibus aeri insculptis, nunc nova editione instauratum a Jo. DAVIDE KOELERO P. P. Sumtibus viduae Christophori Weigelii civis Norimbergensis A. MDCCXXXV.

Książka in 4-o str. 418, prócz indexu, ze 125 rycinami przedstawiającemi zbrojnych mężów w całych osobach; między temi znajdują się następujące:

przy str. 56, rycina oznaczona u góry liczbą 15, u dołu XV. z podpisem STEPHANUS BATHORI Rex Poloniae. Przy str. 239. z liczbami 66. LXVI. NICOLAUS RADZIVIL: w należącym do téj ryciny tekście objaśnia, że to jest Mikołaj Radziwił zwany Czarny (quartus hujus nominis inter Radziviliis, cognomento Niger:). Przy str. 242 z liczb. 67. LXVII NICOLAUS RADZIVIL; w opisie nazywa go Rudym (Tertius eorum, qui Nicolai dicti sunt, et cognominatus Rufus). Przy str. 254. z liczb. 71. LXXI. NICOLAUS CHRISTOPHORUS RADZIVIL; w objaśnieniu pisze: Nicolai quarti sive Nigri ex Elisabetha de Schidlovicz filius.— Przy str. 390. z liczb. 116. CXVI. JOHANNES ZAMOSCIUS.

Rytownik na żadnej z tych rycin nazwiska swego niepołożył, do każdej zaś dołączony jest krótki żywot przedstawionego w wizerunku męża.

Dzieło to w bibl. królew. w Bruxelli ma Nr. biblioteczny 9318. Jest to przedruk z dawniejszego: Augustissimorum Imperatorem, Serenissimorum Regum..... verissimae imagines..... Oeniponti excudebat Joannes Agricola MDCL. in folio, z rycinami w znacznie większych rozmiarach, niż w powyższém późniejszém wydaniu.

Leven en daaden van JOHANNES SOBIETZKI de III. tegenwoordig regeerende koning von Polen; mitsgaders de levens en daaden aller voorgaande Poolsche en Hongarische koningen..... Door VANDER LINDE vergiert met schoone kopere plaaten. Amsterdam by Jan en Timotheus ten Hoorn, Jan Bouman en Aart Dirkse Oossaan. Anno 1685. In 4-to w 2ch oddziałach str. 368 i 401 z 11-ą miedziorytami: z tych pierwszy stanowiący kartę przedtytułową przedstawia JANA III na koniu, z odkrytą głową i szablą w ręku, w oddaleniu widać bitwę, u góry na wstędze napis: Leven en daaden van JOHANNES SOBIETZKI de III. koning van Polen; u dołu pod ramką: Amsterdam by Joan en Timotheus ten HOORN, Joan BOUMAN en A. DIRKSE OOSSAAN 1685. Druga rycina półarkuszowa poprzeczna, przedstawia JANA III na koniu, podobnie z odkrytą głową i szablą w ręku, zwracającego konia w prawo; w oddaleniu bitwa, u dołu pod ramką napis; Bloedige Veld-Slag der Poolen tegens de Turken An. 1673 by Chocim geschied tot groote Gloorij des Poolschen konings (krwawa bitwa Polaków z Turkami 1673. r. pod Chocimem stoczona z wielką sławą dla króla polskiego); na rycinie zaś przy nogach konia: koning van Poolen. J. KORREWYN f. 1674. Inne ryciny z widokami miast i planami, mniej nas obchodzą. Nr biblioteczny tego dzieła jest 11111. *)

~~~~~  
Pod liczbą bibl. <sup>5434</sup>/<sub>114</sub> jest zbiór rycin in folio, bez tytułu, mieszczący wizerunki i ubiory: między temi Jan III. na koniu, na głowie czapka okrągła, futrzana z kitką; w ręku tarcza, w drugim szabla podniesiona, u dołu napis wielowierszowy, dający treść żywota tego króla; podajemy go tu w skróceniu: JEAN III. Roy de Pologne etc. Fils de Jacques Sobieski Castelan de Cracovie et d'une fille de Stanislas Zolkiewski Grand Chancelier de la couronne..... Se vend à Paris chez F. Jollain.....

Druga rycina przedstawia męża w całej osobie uzbrojonego, z buławą w ręk, w głębi obrazu widać wojsko dobywające warowni, u góry pieczęć z herbami, u dołu JOAN MARIETTE delin,—F. JOLLAIN excudit cum privilegio Regio, i napis: STANISLAUS JABLONOWSKI Palatin et Général de Russie et grand Général des Armées de Pologne. Następuje w kilku wierszach opis czynów tego męża, w końcu: Se vend à Paris chez F. JOLLAIN....

Na trzeciej rycinie widzimy dwóch młodych mężczyzn w czapkach i szubach futrzanych; nad ich głowami napisy: JEAN, PIERRE, w oddaleniu widok miasta z napisem Moskow; pod nogami: F. JOLLAIN excudit; u dołu napis: JEAN ALEXOUITZ et PIERRE ALEXOUITZ Freres Czars ou Grands Ducs de Moscovie. Succederent à la Couronne de leur frère, que l'on a cru avoir esté empoisonné, pour avoir épousé une noble Polonoise, en avoir pris les habits, et imité les coutumes de Polonais. Il mourut Aagé de 26 ans en 1682.....

Czwarta rycina wyobraża królowę MARYJĄ KAZIMIRĘ w całej osobie; u góry herb z orłem w połowie, a przepaską w drugiej połowie tarczy; w oddaleniu widok miasta z napisem Cracovie; u dołu JOLLAIN exc. i napis: La Reyne de Pologne.

---

\*) Książki, których miejsca zachowania niewymieniamy, znajdują się w bibl. królew. w Bruxelli.



MARIE CASIMIRE de la GRANGE, Fille de HENRY de la GRANGE Chevalier Marquis d'ARQUIEN, Seigneur de Beaumont, Mestre de Camp d'un Regimt de Cavalerie et Colonel de Cent Suisses de la Garde de Feu Mr le Duc d'Orleans. Epousa le Roy de Pologne avant qu' il fut Eleu Roy.

Na piątój rycinie postać kobiéca w całój osobie z wachlarzem w ręku, nad nią herb; u dołu: JOLLAIN excudit i napis: ELEONORE d'AUTRICHE Reyne Douairière de Pologne etc. Epouse du Prince Charles de Lorraine, fille de l'Empereur FERDINAND 3<sup>e</sup> du nom, et de ELEONORE de GONZAGUE sa 3<sup>e</sup> Femme, nacquit le 31 de May 1653.

Catechesis Racoviensis seu liber Socinianorum primarius ad fidem editionis anno MDCIX: recensuit, Socinianam vero impietatem et hoc libro traditam et a recentioribus assutam accurate profligavit GE. LUD. OEDERUS Antistes Feuchtwangensis et ejus Dioeceseos Decanus. Francofurti et Lipsiae, apud Joannem Adamum Schmidt MDCCXXXIX. In 8-o str. 1046. Przedtytułowa rycina z podpisem pod ramką: Inv. C. B. M. P.—DEHNÉ fec. wyobraża drzewo nakształt genealogicznego, na którém imiona następców LAELIUSZA SOCYNA, a między nimi SAM. PRZYPKOWSKI, HIERONIM MOSKORZEWSKI, JĘDR. WISSOWATY, BENED. WISSOWATY, JAN NIEMOJEWSKI. Po przedmowie popiersie ryte na miedzi z napisem: FAUSTUS SOCINUS Senensis Haeresiarcha et Antesignanus Socinianorum Laelii ex Alexandro fratre Nepos. Natus A. 1539 d. 5. Xbr. Den. A 1604 d- 3. Martii, Nr biblioteczny 709.

Następnie autor kładzie tytuł dzieła, którego rozbiór pisać zamierza: Catechesis ecclesiarum, quae in Regno Poloniae et Magno Ducatu Lithuaniae, et aliis ad istud regnum pertinentibus provinciis, affirmant, neminem alium, praeter Patrem domini nostri Jesu Christi, esse illum Deum Israelis..... Ante annos quatuor Polonice, nunc vero etiam Latine edita..... Racoviae Anno Domini 1609. Na str. 2. mówi: „Verrum quas vocat *Ecclesias* MOSCOROVIVS, qui hanc catechesin latinitate donavit, SMALCIVS triennio post, h. e. anno 1612 cum germanice a se versam edidit *Ecclesiam* vocat..... Dalej przytacza dedykacyją katechizmu JAKÓBOWI królowi Magnae Britaniae, Franciae et Hyberniae datowaną e praedio meo Czarkoviano; i dodaje następującą wzmiankę: „Quomodo accepta sit a JACOBO Magnae Brit. rege dedicatio MOSCOROVII, equidem ignoro, nisi quod traditum legi, multis annis post, nempe anno 1653, cum dudum diem suum non JACOBUS modo, sed et hujus filius CAROLUS I, securi quidem hic percussus, obiisset, rerum summa potito OLIVERIO CROMWELLO publice exustam hanc Catechesin esse.....“

Na str. 495 przytacza pismo: FAUSTI SOCINI Senensis de coena Domini tractatus brevis, una cum ejusdem adversus scriptum domini JOANNIS NIEMOJEVII defensione..... Racoviae 1618.

Na str. 421: „sciendum est, primos in Polonia, hujus quae in Catechesi hac proponitur, confessionis homines, primo Pinczovios, post Racovienses nominatos, quorum antesignani GREGORIUS PAULI Bresinensis, PETRUS GONESIUS, GEORGIUS SCHO-

MANNUS, MARTINUS CZECHOVICIUS etc: fuere, docuisse, non licere homini christiano magistratum gerere....." Często powołuje się na hist. Reform. Poloniae przez STAN. LUBENIECKIEGO. Nr bibliot. 709.

---

Bibliotheca Fratrum Polonorum quos Unitarios vocant, instructa operis omnibus FAUSTI SOCINI Senensis, nobilissimi Itali, JOHANNIS CRELLII Franci, JONAE SCHLICHTINGII a Bucowietz Equitis Poloni..... Irenopoli post annum Domini 1656. In fol. 9 tomów.

W I. tomie wizerunek na miedzi ryty z napisem w owalnej ramce: FAUSTUS SOCINUS Senensis natus anno 1539. Sienae. Denatus anno 1604. aet. 65. U dołu sześć wierszy łacińskich: „Adspice spectator quae gesserit ora Socinus.....“

W tomie 3. popiersie ryte z napisem w owalnej ramce: JOHANNES CRELLIUS Francus, natus est Helmetshemii anno MDXC. Denatus Racoviae annos natus XLIII. m. X. d. VI. u dołu 6 wierszy łacińskich: „Crellius hos oculos haec ora modesta gerebat...“

Tom 6. mieści popiersie ryte z napisem w ramce owalnej: JONAS SLICHTINGIUS a Bukowiec obiit Selichoviae annos natus LXIX d. 1. Novemb. MDC L XI. U góry w narożnikach herb Schlichting, to jest dwa jelenie rogi. Nr. bibl. dzieła tego jest 2062.

---

Sieben und dreysig Kupffer-Tabellen Sehens-und Merckwürdiger Sachen in der Heil. Röm. Reichs-Stadt Nürnberg. Daselbst zu finden bey PETER CONRAD MONATH. In fol. Między temi tab. XI przedstawia Zwiastowanie N. P. Maryi z napisem u góry ryciny: Tab. III. pag. 191. 192. Der Englische Grus, den VEIT STOS A. 1518 Kunstlich aus Holtz geschnitten; u dołu: Nürnberg bey PETER CONRAD MONATH. N. bibl. 9364.

---

IX. Pars Calcographicae Bibliothecae, hoc est Continuatio quarta Iconum virorum illustrium, adjectis singulorum Iconibus singulis distichis. Heidelbergae. Impensis JOHANNIS AMMONII Bibliopolae. Anno M. DC. LIV. In 4-to. Między temi wizerunkami na miedzi rytymi, znajdujemy jeden z następującym napisem:

JOANNES DANTISCUS Episcopus Culmensis.

Praelia describis victriciaeque arma Poloni;

Et quantis scateant tempora nostra malis:

Scilicet in terras ubi atrocia frigora regnant

Pierius vatam scit penetrare calor.

5.

Rytownik nie umieścił tu swego nazwiska, jest zaś nim FILIP GALLE, urodzony w Harlemlu 1537. r., zmarły w Antwerpii 1612., jak się to później okaże. Nr. bibl. dzieła jest 9071.

---



XII. Cardinalium pietate, doctrina, rebusque gestis maxime illustrium imagines et elogia. In 4-to; tytuł ryty na miedzi, ma u dołu podpis: THEODORUS GALLAEUS Antverp. in aes incidit. PHILIPPUS GALLAEUS Antverpię excudit CIO. IO. XCVIII.

Na karcie liczbą XI oznaczonej jest następująca o HOZYJUSZU wiadomość:

**Stanislaus Hosius**

Polonus a Pro III. Pont. Max. S. R. E. Presb. Card.

Tit. S. Mariae Transtiber. creatus:

Quo in templo Epitaphium eius, marmori nigro litteris aureis insculptum, descripsimus, brevi Elogio laudes perstringens, quas vel inspectis utilissimis ingenii monumentis, Coloniae Agrippinae anno M.D.XXCIII. postremum editis.... cognoscere licet, aut lectis libris tribus de vita illius, diserte a STANISLAO RESCIO Protonot. Apostolico et familiari HOSII conscriptis.....

D. O. M.

STANISLAO HOSIO Polono S. R. E.

Presb. Card. Varmiensi Episc. Majori

Poenitentiario vitae sanctitate

Eruditionis et eloquentiae

gloria celeberr.

Catholicae fidei acerr. propugnatori

Qui cum antiquae probitatis

Et episc. vigilantiae praestantiam

in humilitate, caritate,

castitate, beneficentia

expressisset

Haeret. sectas scriptis et consiliis

sapientiss. ferventer oppugnasset,

multos ab errorib. revocasset

graviss. q. legationib. pro pace

ecclesiae Dei

Cum apud CAROLUM V. et Ferdin. Caess.

tum praecipue in S. concil. Trident.

PII IV. Pont. nomine feliciss. perfunctus

Christ. reipub. plurimum profuisset

omnium virtutum laudib. et exemplis

ad imitandum abundans

obdormivit in Domino nonis Aug.

anno salutis M. D. LXXIX.

Aetatis suae LXXVI.

STANISLAVS patruo, et STANISL.

RESCIUS patrono beneficen-

tiss. execut. testam. poss.

Po tym nagrobku następuje rycina przedstawiająca popiersie kardynała z długą brodą mająca napis:

STANISLAVS HOSIVS Cardinalis Episcopus

Varmiensis Conc. Tridēt. Praeses.

Instructus patria, pugnat, pietate, geritque

Praelia cum monstribus Hosius, et superat.

Artibus hic cunctis dexterrimus, omnibus armis,

Queis valet hostis atrox, Hosius exuperat.

Na rycinie nie ma nazwiska rytownika, jest nim FILIP GALLE. Nr. bibl. 9081.

~~~~~  
Le miroir des portraits des premiers reformateurs des eglises protestantes. A Leide, chez PIERRE Vander AA, dans l'Academie. In folio; między popiersiami rytymi jest tu pod liczbą 39, dopisaną u dołu ryciny, popiersie z boku widziane (w profilu) z napisem u dołu: JOHANNES a LASCO. Polonus. Rytownik nieoznaczony, równie jak i rok wydania. Nr. biblioteczny 9091.

~~~~~  
Ritratti et elogia di Capitani illustri che né secoli moderni hanno gloriosamente guerreggiato, descritti da GIULIO ROSCIO, Monsig. AGOSTINO MASCARDI, FABIO LEONIDA, OTTAVIO TRONSARELLI, et Altri. In Roma, ad istanza di FILIPPO de' ROSSI MDCXLVI. Conlicenza de' superiori. Nella stampa del MASCARDI. In 4-to. Na str. 334 popiersie z herbem BATORYCH u góry i napisem u dołu:

**Stefano Battori.** Re di Polonia.

Po skreślonym krótko żywocie, taki daje opis osoby: „Stefan był średniego wzrostu, budowy zsiadłej, rumianego oblicza; oczy miał piwne, brodę i włosy czarne.“

Na str. 343. popiersie z buławą w ręku, u góry herb Jelita, u dołu napis:

GIOVANNI ZAMOYSKI de Zamosci, Polacco.

Następnie żywot, zakończony temi słowy: „Był wzrostu miernego, krępej budowy ciała, miał ramiona wzniesione, głowę okrągłą.“

Na żadnej z tych rycin rysownik swego nazwiska niepołożył. Nr. bibl. 9093.



Portraits des personnes illustres de l'un et de l'autre sèxe. Recueilli et gravés par les soins de MICHEL ODIEUVRE M<sup>a</sup> d'Estampes, à Paris..... In 8-vo maj. Same rycin y bez roku i opisów; między temi popiersie, pod którym napis przedzielony tarczą herbową:

C. Roy

MARIE Pse — de Pologne

Reine de — France

et de — Navarre

A Paris chez ODIEUVRE .....

Drugie popiersie z napisem również tarczą herbową przedzielonym

C. ROY sculp.

Le Roy — STANISLAS

A Paris chez ODIEUVRE Md. d'Estampes.....

N. bibl. 9095

~~~~~  
Academie de sciences et des arts, contenant les vies et les éloges historiques des hommes illustres..... avec leurs pourtraits tirez sur des originaux au naturel, et plusieurs inscriptions funebres, exactement recueillies de leurs tombeaux. Par ISAAC BULLART..... à Paris.. M. DC. LXXXII. In fol. 2 tomy; w pierwszym na str. 64 pięknie ryte popiersie z napisem:

STANISLAUS HOSIUS Card.

N. de LARMESSIN sculp.

i rys jego życia na sześciu stronicach skreślony.

Na str. 85 tegoż I tomu popiersie w profilu z podpisem:

JOAN ZAMOYSKI

ESME de BOULONNOIS fecit.

dołączony do tego żywot zajmuje stron 9.

W drugim tomie jest wizerunek KOPERNIKA, o którym w inném piśmie powiemy.

Rytownik na niektórych rycinach w tej książce wyrażony, pisze się N. ARMES-SIN, na innych DE L'ARMESSIN, lub N. L'ARMESSIN. Nr. bibl. 9096.

~~~~~  
Virorum doctorum de disciplinis benemerentium effigies XLIIII. a PHILIPPO GALILEO Antuerpiae 1572. In 4-to, same popiersia, ryte przez wydawcę, jak się z przedmowy okazuje, która tak się zaczyna: „PHILIPPUS GALLAEVS pictor et chalcographus bonarum artium amatoribus S.“ — Między niemi rycina liczbą A6 u dołu oznaczona, wyobrażająca kard. HOZYJUSZA, jest też sama i z takimże napisem, jak pod N. bibliotecznym 9081 wyżej opisana. N. biblioteczny tego dzieła, 9097.

~~~~~  
Imagines L (50) Doctorum virorum, qui bene de studiis literarum meruerunt, cum singulorum elogiis: nunc primum editae et aeri incisae opera PHILIPPI GALLAEI Antverpiae M.D.XCV. In 4-to. Między innemi jest wizerunek DANTYSZKA taki sam, jak któryś pod N. 9071 bibliot. wyżej wymienili. N. bibl. 9099.

Les vrais portraits des rois de France tirez de ce qui nous 'reste de leurs monumens, sceaux, medailles, ou autres effigies, conservées dans les plus rares et plus curieux Cabinets du Royaume..... par JACQUES de BIE Calcographe, à Paris..... M.DC.XXXIII. In fol. Między temi jest rycina przedstawiająca popiersie w okrągłej ramce; u góry trzy korony z napisem *manet ultima coelo*, w obwodzie: HENRICUS III. D. G. Fran. et. Pol. Rex Christianis., u dołu w osobnej ramce ozdobnej litera H, nad którą napis: HENRY III. Roy de Fran. et de Pologne LXI. Rytownikiem był JAKÓB de BIE, jak się to z przywileju królewskiego, na końcu dzieła umieszczonego, okazuje. N. bibl. 9072. Jest także pod N. bibl. 9073 inne wydanie z 1636 r. tegoż dzieła, ryciny w niem téż same co w tamtém.

~~~~~  
Pod N. bibl. 9378. jest bez tytułu i tekstu zbiór rozmaitych rycin, powiększjej części portretów, między którymi popiersie JANA III w małej 8-ce w owalu; pod niem w owaliku herby orła i Pogoni i napis rozdzielony temiż herbami:

|            |   |               |
|------------|---|---------------|
| JOHANNES   | — | III D. G. Rex |
| Poloniarum | — | Magnus Dux    |
| Lithuaniae | — | Ukrainae etc. |

GASP. BOUTTATS fecit.

Druga po poprzedzającej rycina, in fol. min. z napisem w owalnej ramce:  
u dołu zaś: LOVYSE MARIE Reine de Pologne et de Svede,  
JUSTE pinx. R. NANTEUIL sculpebat 1653.

Telle, et plus Belle encor, la Divine LOUYSE  
Sur le Throne du Nort brillant de ses attraits  
Etonna le Sarmate, et vainquit de ses traits  
CASIMIR, et son Frere, et l'illustre Moyse.

Par Monsieur l'Abbé de VILLELAIN.

~~~~~  
Omnium fere gentium, nostraeque aetatis nationum, habitus et effigies. In eosdem JOANNIS SLURERII Herzelenensis Epigrammata. Adjuncta ad singulas Icones Gallica tetrasticha. Antverpiae apud JOANNEM BELLERUM, sub Aquila aurea. M.D.LXXII. Cum privilegio. In 8-vo. Między ubiorami rozmaitych narodów w drzeworytach, przedstawiony jest na str. 117. mężczyzna plecami obrócony, w krótkim płaszczku, szerokich szarawarach, w czapce długo na plecy zwieszonój, trzymający w prawej ręce drzewiec dzidy, w lewej krótki kord, jakby za sobą ukryty; napisu niema, lecz obok na poprzedzającej ten drzeworyt stronicy są wiersze następujące do niego należące:

POLONUS.

Proh mihi, quis miles vultu metuendus et hasta?

Cui valido rigidum cingitur ense latus?

Aspice suffultum peregrina pelle galerum,

Num capitis tegmen tale Polonus habet?

Dij faciant, quando peregrinus obivero Romam,
Occurrat nusquam talis imago viri:
Sed mihi Callirhoë potius tua, candide Sylvi,
Obvia sit cupido, vel mihi grata comes.

LE POLONOIS.

Si ce pourtrait icy tu ne cognois,
Au chapperon fourré, chaud à merveilles,
Tu cognoistras que cest un Polonois,
Craignant le vent qui le frappe aux oreilles.

Na końcu książki: JOANNI BELLERO excudebat AEGIDIUS RADAËUS Antverpiae
Anno 1572.

Książka ta jest w oznaczona N. bibliot. 9622.

~~~~~

Habitus praecipuorum populorum, tam virorum quam foeminarum, singulari arte depicti. Trachtenbuch: darin fast allerley und der fürnembsten Nationen, die heutigs tags bekandt sein, Kleidungen, beyde wie es bey Manns und Weibspersonen gebruechlich, mit allem vleiss abgerissen sein, sehr lustig und kurtzweilig zusehen. Gedruckt zu Nürnberg, bey HANS WEIGEL Formschneider. Mit Röm. Kay. May. Freicheit in X Iharn nicht nach zudrucken.

Tytuł ten czerwono i czarno odbity, obwiedziony ramką na miedzi rytą, w której u góry Adam i Ewa, po bokach i u dołu postacie ludzkie z napisami Aeuro pa, Asia, America, Africa; pod ramką: Anno M. D. LXXVII. Dzieło in folio złożone z samych drzeworytów, na każdej karcie jeden ubiór męski lub żeński, z liczbą porządkową i napisem u góry łacińskim, a czworowierszowym niemieckim u dołu. Egzemplarz, który mam pod ręką nie jest zupełnym, ubiory polskie z niego wyjęte, są w zbiorze rycin po Gw. PAWLIKOWSKIM, a ostatni drzeworyt w tymże egzemplarzu ma Nr. CLXXII i napis: Moscobita sive Moscus militaris.

~~~~~

La forme et façons diverses des vestemens des peuples de l'Europe, Asie, Aphrique et Amérique, gravées par ABR. de BRUYN. Anvers 1581.

Tytuł powyższy wzięty jest z przedmowy, osobnego bowiem brak. Dzieło złożone z 58 rycin w poprzeczném folio; między niemi oznaczona liczbą 41 przedstawia 7 ubiorów polskich z podpisami: Tympanotriba Rhutenus, vel ganeo, vel circulator.—Nobilis Polonus.—Pedissequus Polonus (napis ten należy do dwóch figur).—Tribuni vel centurionis habitus Polonus (dołącza się tu w przerysie pod N. 1. na tab. V.)—Signifer Polonus (na tab. V. Nr. 2).—Ludio Rhutenus.

Nr. katal. tego dzieła w bibl. król. w Brukselli jest 9624. Na kalce zdjętej z tejże ryciny ręką ś. p. JOACHIMA LELEWELA, dołączony jest łaciński tytuł dzieła:

„Cultus et vestium formae editae Antverpiae per ASSELIER 1581. ABBAHAM de BRUYN invenit et excudebat.

~~~~~

Im Frauenzimmer wirt vermeldet von allerley schönen Kleidungen und Trachten der Weiber, hohes und niders Stands, wie man fast an allen Orten geschmückt und gezieret ist, als Teutsche, Welsche, Französische, Engelländische, Niederländische, Böhemische, Ungerische, und alle anstossende Länder. Durchaus mit neuven Figuren gezieret, dergleichen nie ist aussgangen. Jetzund erst durch den weltberühmbten JOST AMMAN wonhafft zu Nürnberg gerissen. Sampt einer kurzen Beschreibung durch den wohlgelehrten THRASIBULUM TORRENTIUM Mutissariensem allen ehrliebenden Frauen und Jungfrauwen zu ehren in Rheimen verfasst. M.D.LXXXVI (1586). Getruckt zu Franckfurt am Mayn in Verlegung SIGISMUND FEYRABENDS. In 4-to, bardzo piękne drzeworyty; między nimi ubiory dwa kobiet szląskich, ubiór panny młodej gdańskiej i matrony polskiej, ryte późniój w ramce karty geograficznej PISCATORA (Fischera), a następnie przez KIELISIŃSKIEGO. Książka w bibl. król. w Bruxelli, N. 9285. oznaczona.

~~~~~

De gli habiti antichi et moderni di diverse parti del mondo, libri due, fatti da CESARE VECELLIO et con discorsi da lui dichiarati. Con privilegio. In Venezia M.D.XC. (1590). Presso DAMIAN ZENATO. In 8o. Karta 350. przedstawia niewiastę z napisem u góry: Nobile di Polonia; są to rysy zmniejszone z dzieła WEIGLA. (Zob. wyżej na str. 43)

Dalój na odwrotnej stronie karty 351. przedstawiona jest niewiasta z napisem u góry: Donna di Posnania in Polonia. Następnie męska postać w opiętém ubraniu, na wierzchu płaszcz z krótkimi rękawami, przy boku szabla, na głowie niska czapka z kitką; napis: Polacho. Dołączamy jēj rysy pod N. 4 na tab. V. VECELLI nietylko jest autorem téj książki, lecz i piękne w niēj drzeworyty są dziełem jego.

~~~~~

Des habits, moeurs, ceremonies, façons de faire anciennes et modernes du monde, traicté non moins utile, que delectable, plein de bonnes et saintes instructions. Avec les pourtraicts des habits taillés par JEAN de GLEU Liègeois. Divisé en deux parties. Partie première..... à Liège cher JEAN de GLEU... 1601. In 8-vo; jest to skrócone tłumaczenie części pierwszej dzieła VECELLEGO, poprzednio wymienionego. Na str. odwrot. karty 195 jest drzeworyt z napisem u góry Polacq, zupełnie podobny do odpowiedniego w tamtém dziele, a na naszej tab. V. N. 4 przedstawionego. Książka jest w bibl. król. w Brux. oznaczona liczbą 9628.

~~~~~

Zbiór FRANĆ. GĄSIOROWSKIEGO, nie liczny, bo zaledwie kilkaset rycin obejmujący, mieścił w sobie niektóre rzadkości, z jakimi w większych zbiorach tego rodzaju spotkać się trudno. Między temi siedm miedziorytów przedstawiających dawne

ubiory polskie, z nieznanego mi dzieła wyjętych pozwolił mi właściciel zbiorn przekalkować; lecz tylko trzy z nich nakreśliłem, o innych zapiski zrobiłem odkładając resztę na później. Tym czasem zbiór cały spłonął w pożarze Krakowa w 1850 roku, co więc w przerysie zostało dochowane, to załączam w nadziei, że komuś z miłośników sztuki uda się napotkać książkę, z której te ryciny pochodzą, i dopełnić wiadomość o tych ciekawych zabytkach.

1. Rycina z napisem u dołu: Ein Polnischer Hofiuncker. Nobilis Polonus. 41. Przedstawia jeźdźca z ogoloną głową, w niskiej czapce, z której czola sterczą w wachlarz rozpostarte, może orle pióra, a za nimi dwa długie strusie w tył zagięte. Całą osobę odziewa długi płaszcz, w części i konia przykrywający, z krótkimi, szerokimi rękawami i spadającym na plecy kołnierzem wywiniętym, który równie jak cały płaszcz kwiatami jest pokryty: w ręku jeźdźca toporek. Rząd na koniu ozdobnie okuty, na piersiach jego długi, włosiany kutas, na głowie strusie pióra, a nad kuprem pęk podobnychże piór otoczony czaplemi. Dołączamy naślad na tab. VI.

2. Napis u dołu: Polonischer Reuter. Equites Poloni 45. Dwóch jeźdźców w długich sukniach, na nich spięte pod szyją rysie skóry; czapki niskie jak na poprzedzającym rysunku, jedna z nich strusiem, druga czaplemi piórami przystrojona: każdy z jeźdźców trzyma w ręku przez ramię młotek z zagiętym ostrzem, przy boku karabela zawieszona; jeden z nich ma nad karkiem pęk sterczących w górę prętów, zdaje się, do ochrony karku służących; u bótów długie ostrogi z gwiazdzistym kolcem. Rzędy na koniach mniej ozdobne niż na poprzedniej rycinie. Naślad na tab. VII.

3. Z napisem u dołu: Ein Lita uwer reijter 51, u góry: Eques ex Lithuania. Jeździec w długiej sukni z wywiniętym futrzanym kołnierzem, spiętej na piersiach i u dołu na bokach pętlcami; czapka futrzana z kończatym wierzchem i trzema wąskimi a długimi piórami. W ręku kopija, przy boku karabela, za plecami tarcza wielka czworokątna, zgięta dla osłonięcia jeźdźcy. Na koniu strojny rząd, na czole jego dwa strusie pióra. Naślad dołącza się na tab. VIII.

4. Miała napis u góry: Eques polonus, u dołu: Derr Poolsche reyster 38. Ubiór jeźdźcy podobny jak na litwinie; wierzch czapki nieco zwieszisty, u niej dwa wielkie pióra strusie; ostroga z gwiazdzistym kolcem. Na głowie konia i nad kuprem wielkie pęki strusich piór, w cztery piętra ułożonych.

5. Z napisem u dołu: Polonischer trommeler. Tubicen Polonus 42, przedstawiała trębaczy na koniach.

6. Z napisem u góry: Polonorum Equitum Signifere, u dołu: Die Polonischer Reuterfhann 44. przedstawiała jeźdźców z chorągwiami, na głowach koni były pióra.

7. Miała u góry napis: Typanistae Polonorum Equitum; u dołu: Die trummelschlagerey bey die Polsche Reuter 43. Przedstawiała jednego jeźdźcy z trąbą; drugiego z bębniem, czy z kociołkiem, niepamiętam.

Habiti antichi, ovvero raccolta di figure delineate dal gran TITIANO, e da CESARE VECELLIO suo fratello, diligentemente intagliate, conforme alle nationi del mondo. Libro utilissimo a pittori, disegnatori, scultori, architetti, et ad ogni curioso e peregrino ingegno. Dedicato all' Illustrissimo Signor MARTIN VIDMAN Conte di Ottembergo etc. Nobil Veneto. In Venezia M.DC.LXIV (1664). Per COMBI et LA NOU Książka in 8-vo mieszcząca między innemi następujące drzeworyty:

na str. 284. z napisem u góry: Habiti della Polonia, przedstawia króla z berłem, w koronie i płaszczu (nasza tabl. V. Nr 3.) u dołu w języku włoskim:

„Król ten w przepyszném ubraniu z licznemi ozdobami ze złota i drogich kamieni, płaszcz ma ze złotogłowu, pod którym w czasie wojny nosi najświetniejszą zbroję.“

na str. 285 ubiór męski taki sam, jak na naszej tab. V. N. 4. z opisem u dołu następującym:

„Polacy noszą odzież bardzo kosztowną z jedwabiu lub z sukna najprzedniejszego, w czasie zaś zimy futra rozmaitego rodzaju, używają obuwia z barwnego sukna, a na żupanie, który noszą pod wierzchnią suknią, przypasują karabelę.“

na str. 286. z napisem u góry: Habiti della Polonia, ubiór męczyzny, z opisem u dołu:

„Prusy wydają ludzi przemyślnych i handlem zajętych, ich suknia jest krótka, na głowie noszą czapki skórzane z futrem według fantazyi zrobione, a wierzchnie ich odzienie jest dłuższe, do kolan sięgające.“ (Nasza tab. IX. N. 1).

na str. 287. ubiór kobiety jak na naszej tab. IX. N. 2. z objaśnieniem:

„Niewiasty Poznańskie w Polsce noszą na głowie czapeczkę sukienną podszytą futrem; suknie ich długie aż do ziemi, sukienne lub jedwabne, a na wierzch odzieżają się czujką z futrzaniem podszyciem.“

na str. 288. ubiór kobiety z objaśnieniem u dołu:

„Kobiety polskie, pruskie i moskiewskie używają jednakowych prawie ubiorów; osłaniają skronia, uszy i podbródek chustką zawiązaną na głowie, którą nakrywają czapeczką aksamitną.“

na str. 289, ubiór dziewicy z rozpuszczonym warkoczem, na dole opis:

„Dziewice Gdańskie noszą suknię z krótkim stanikiem, opiętym na piersi, którą zdobią złotym łańcuchem; suknia ich bywa jedwabna lub z sukna rozmaitej barwy według upodobania“

na str. 290. ubiór kobiety, z napisem u góry: Habiti della Polonia, u dołu zaś opis:

„W Litwie niewiasty noszą suknię w około bramowaną, opasują się płatkami tkaniny w miejsce fartuszka, a na głowie prócz kołpaczka noszą zawój z chustki.“

na str. 291. męczyzna z sahajdakiem i łukiem w ręku, a dołu opis:

„Rusini noszą kołpak dość wysoki z kitką na wierzchu; suknia ich jest długa

do połowy goleni, przepasana i pętlcami na piersiach zapięta; używają łuków i krótkich szabel.“

Na str. 292. ubiór kobiecy (na tab. IX. N. 4) z napisem: „Wiele kobiet litewskich noszą odzienie z rękawami podobnymi do tych, jakich używa szlachta Wenecka; suknie ich są z najcieńszego sukna z obszywkami czyli listwami aksamitnymi; na głowie noszą czapeczki.“

na str. 293. kobieta z małą obok dziewczynką, u dołu opis:

„W Infantach panie starsze wiekiem noszą na głowie wielką aksamitną czapkę z wierzchołkiem nakształt namiotu, używają długiej sukni, na którą płaszczyk zarzucają.“

na str. 294. kobieta z napisem u góry: *habiti della Polonia*, u dołu zaś:

„Ubiór niewiast Infantkich, które na głowie noszą strój srebrny, w kroju trójkątnym; podwzdiewają suknię kolorową, a na wierzch odziewają się płaszczem.“

Wszystkie te drzeworyty są w zmniejszonych rysach naśladowane z dzieła WEIGLA wyżej opisanego, — a książka niniejsza COMBIEGO jest w bibl. król. w Brux. pod Nr. 9635.

~~~~~

Recueil d'estampes, inventées et gravées par JEAN et JACQUES PEETERS graveurs d'Anvers 1680. Tytuł ten jest pisany; książka złożona z 10ciu rycin w 4-ce poprzecznej, przedstawiających obrazy z oblężenia Wiednia przez Turków. Między temi jedna z napisem na rycinie: *R. de H. in. per JACOBUS (sic) PEETERS ex Antv.* pod ramką zaś: *Opening en slaen der Turken aent Weener Wald. N. 7. Ouverture du Grand Bois de Vienne et defaict des Turcs.* Widać tu jeźdźcę polskiego z podniesionym do cięcia orężem, a za nim królewską chorągiew rozwiniętą, przedstawiającą krzyż, na którego środku ukoronowana tarcza z herbem Janina. — Druga rycina ma napis: *per JACOBUS PEETERS ex Antver.* a pod ramką: *Veroven der groote Standaert en Nederlande der Turken. N. 9. Prise du grand Estendart et defaict entière des Turcs;* poniżej: *Per ROOMYN de HOOGHE in.* Widać tu JANA III na koniu, za nim chorągiew a raczej krzyż, nad którym zawój, a nad nim siedzący orzeł. Nr. biblio. 9306.

~~~~~

Memoires du chevalier de BEAUJEU, contenant ses diverses voyages tant en Pologne, en Allemagne, qu'en Hongrie, avec des relations particulières des guerres et des affaires de ces païs-là, depuis l'année 1679. A Paris chez Claude Barbin..... MDCXCVIII. (1698). In 8-vo min. str. 479.

Autor przebiega całą Polskę tak geograficznie jak i historycznie, z wielą ciekawymi szczegółami. Na str. 7. opisuje ubiór Polaków za Jana III.

„Mężczyzni noszą długie suknie, bóty lekkie z safjanu żółtego, czerwonego lub czarnego, z podkówkami żelaznymi, z długimi pod kolana cholewami; czapki z futrem w każdej porze, a przynajmniej obszyte futrem na lato; włosy krótko obcięte

jak u zakonników; wielkie wąsy spadające aż do podbródka; szeroką szablę zawieszoną na sznurku jedwabnym, lub rzemiennym pasku ozdobionym ćwieczkami srebrnymi; z przodu u pasa zawieszają nóż w pochwie, stanowiący tak zwyczajną część stroju polskiego, jak pierścień złoty z herbem rodzinnym tego, który go nosi, służący razem jako tłok pieczęci, w czém Polacy naśladową dawnych rycerzy rzymskich, i bez czego nikt się nieobywa, zaczawszy od króla, aż do najuboższego szlachcica. Takim jest ubiór Polaków równie pieszo jak i na koniu, bez rękawiczek, bez widzialnej bielizny, bez haftów, i bez wszelkich ozdób, prócz futer i kilku drogich kamieni; wszelako ubiór ten jest wspaniały pod względem materyj, które biorą zarówno z wszelkich krajów obcych, mianowicie sukna, aksamity złotogłowy, i atłasy. Ubiory kobiet nie różnią się od tych, jakich francuski lub niemki używają.“

Na str. 217 opisując Ruś około Lwowa, Halicza, Przemyśla i Sanoka, mówi między innemi szczegółami:

„Muzyka i tańce Rusinów, są bez porównania tkliwsze, niż polskie: w ich pieśniach również przebija się więcej uczucia. Rusinki są dość urodziwe, nawet wiejskie; sposobem ubierania się odróżniają się od kobiet innych prowincyj, i zbliżają się do ubiorów na wschodzie używanych. Ich jupki są krótkie i fałdowane, stanik krótki obcisły, rękawy szerokie; głowa goła w każdej porze, włosy z tyłu splecione we dwa zwieszane warkocze, mały wianek z kwiatów i ziół pachniących, któremi zdobią głowę w niedziele i święta dopóki są dziewczętami; mężatki zaś, chociaż młode, noszą białą osłonę, którą zarzucają z niechcenia na głowę, a razem podczas zimy twarz nią osłaniają; na wierzch zaś ubioru wdziewają szeroką suknię na sposób turczynek. Postać mężczyzn jest bardziej wieśniaczą; ich broda długo zarosła, twarz ogorzała, sukmana z grubej tkaniny brunatnej jak habit kapucyński, której wszyscy Rusini używają, kiedy w innych ziemiach Polski wieśniacy gołą brody, zostawiając tylko długie wąsy, i ubierają się w sukna zwykle modrej barwy, co im daje postać przyjemniejszą. Wszelako, w miarę przestawiania z Rusinami, przywyka się do ich bród i ich fizyjononii, która w końcu przedstawia się poważną, gdy się rozważy dawny zwyczaj ludów wschodnich, a nawet dzisiejszy u Turków i innych tamże narodów.“

Książkę tę z wielu względów bardzo zajmującą, miałem udzieloną z prywatnej biblioteki pana SCHAYES (czyta się Skajes) w Bruxelli.

A collection of the dresses of different nations, antient and modern, particularly old english dresses, after the designs of HOLBEIN, VANDYKE, HOLLAR, and others, with an account of the authorities, from which the figures are taken, and some short historical remarks on the subject..... London published by THOMAS JEFFERYS... MDCCLVII (1757).

Dzieło w 4ch tomach, z tekstem obok angielskiego francuskim, mieści w I. tomie 4 rycin naszych ubiorów z napisami: Habit of the king of Poland and Elector

of Saxony in 1700.—Habit of the Queen of Poland and Electoress of Saxony in 1700.—Habit of a Lady of Poland.—Habit of a Polisch Merchant.—Habit of a Merchant of Dantzic. W trzecim tomie rycina 113 ma napis: Habit of a Polish Jew in 1768; i rycina 114: Habit of a Polish Jewess in 1766. Dwa ostatnie ubiory zrobione według J. B. LE PRINCE. Wszystkie w téj książce piękne ryciny wykonane są przez C. GRIGNION, według rysunków A. WALCKER. W bibl. król. w Bruks. N. 9633.

Tegoż dzieła późniejsze wydanie przez G. H. MARTINI à Dresde M.DCCLXXXV. (1785) chez les frères WALTHER, in 4-to, ma téż same ryciny. Jest w bibl. król. w Brux. oznaczone Nr. 9640.

~~~~~  
Contenta in hoc volumine: Pimander Mercurii Trismegisti liber de sapientia et potestate Dei.—Asclepius, ejusdem Mercurii liber de voluntate divina.—Item Crater Hermetis a Lazareto Septempedano.

Książka 8-vo, kart jednostronnie liczbowanych 81, na końcu: Crateris Hermetis adjecti Pimandro et Asclepio Mercurii Trismegisti finis. Parisiis in officina Henrici Stephani, recognitoribus mendasque ex officina eluentibus JOANNE SOLIDO Cracoviensi et VOLGACIO PRATENSI. Anno domini Salvatoris M.D.V. Calendis Aprilis. Umieszczamy ją tu dla tego, że udział w jéj wydaniu miał nasz rodak Krakowianin. Znajduje się w bibl. król. w Bruxelli pod liczbą 3730.

~~~~~  
JOANNIS DANTISCI Regis Poloniae Oratoris, ad Clem. VII. Pont. Max. et Carolum V. Imp. Aug. de nostrorum temporum calamitalibus Sylva, Bononiae aedita IX. Decemb. M.D.XXIX.; w końcu książki: JOANNES GRAPHEUS excudebat Antwerpiae, anno assertionis humanae M.D.XXX. Cum privilegio ad triennium.

Książka in 8-vo kursywą, zajmnie kart 19, z których 12 mieści w sobie poemat DANTYSZKA zaczynający się następującą przedmową *ad lectorem*:

Quum nova delectent, nova Lector Sarmata vates

Edidit in Latio carmina, nonne placent?

Si re non alia, placeant novitate, quod ante

In Latio Vates Sarmata rarus erat.

Naso Tomitanas quondam datus exul ad oras

Edidicit Gethice, Sarmaticeque loqui.

Hesperice sic forte loqui, dum missus utranque

Hesperiam peragro, me didicisse puta.....

W początku poematu powstaje na zepsucie obyczajów swego wieku, daléj tak pisze:

Ad nostros venio: quos si reputabimus annos,

Emittent lachrymas saxea corda pias.

Graecia sub patrum nostrorum tempore victa,

Turcaico servit, subdita facta, jugo.

Quis posset paucis, tot bella cruenta referre,
In quibus ex nostris millia multa jacent.
Ut mittam relinquo, quorum non parva caterva
Sub signo fertur succubuisse crucis,
Quem non commoveat clades Varnensis, in illa
Ille mei Regis patruus occubuit.
Hinc Bizantina tot caedibus urbe subacta
Turcarum vis est semper adaucta magis,
Auxit et hostium discordia nostra furorem,.....

Nr. bibliot. Bruxel. 11852.

M. WISZNIEWSKI (Hist. Lit. t. VI. str. 245.) przytacza krakowskie wydanie tego poematu, z tegoż roku.

SZKICE DAWNYCH BITEW

w bibliotece

PIOTRA hr. MOSZYŃSKIEGO.

1. Akwarela przedstawiająca bitwę, z napisem u dołu:

A°. 1527. Profligatio Scytharum ad Holsanicam eodem Div. Sigismundo regnante.

Praedatur Scytha Lituanos Holsanca sed amnis

Ultra Chioniam quam fluit, ecce cadit.

Nam Constantinus Dux et Radivilus ut ante

Infestos hostes Marte favente necant

Clade quaterdecies sternuntur mille cruenta

Vix fuga tres magnos liberat ense duces

Bis quater eripiunt captorum millia nostri

Dena simulque domum non sine laude petunt.

2. Szkica piórem i kolorami, napis:

A°. 1535.

Arx Starodubum ingens quam annoso robore Moschus

Firmarat, capitur deinde cremata ruit;

Millia quae sexdena hominum cum clausa teneret

Captiva haec Litavus Sauromatis dedit

Vincla Owczyna Palatinus selecta juventus

Bojarique ferunt caetera turba perit

Te summo Radivile Duce haec sunt gesta Georgi

Joanne a Tarnow castra regente simul.

3. Szkica piórem i kolorami z napisem.

A°. 1561.

Hic nova Moschorum rursus fuit edita strages

Augusto Regni Sceptra tenente sui

Nicoleos Radivil, Litavi Dux Militis Arcem

Muratam Terves cernis ut arte capit.

Millia Moschorum, ac undena fuere

Tum quoque in ignavam protinus acta fugam

Denique Derpato vicinas ignibus oras
Depopulatus ovans ad sua Victor abit.

Nicolaus V Princeps Radivilius Sup. Dux Exercituum Mag. Duc:
Lithuaniae Jaurum Arcem in Livonia coepit A. 1561.

A°. 1564 in Ivascensibus campis ad Ulam fluvium 25000 Moschorum
debellavit.

4. Szkica piórem i kolorami, u dołu wiersze:

Nicolae o Radivile tuo nunc milite rursum
Pro Patria foelix Moschica castra praemis
Te duce Jevansci exundarunt sanguine campi
Quinque et viginti millia quando capis,
Hic Plesce in atque Chlebin captiva dedere
Colla jugo et Suiski Dux ferus ense cadis
Christophore aspectus Radivile parentes
Praelium quindeno candide flore puer.
A°. 1664.

5. Szkica jak poprzednia, piórem i kolorami, z napisem:

A°. 1568.
Nicoleos Radivil natum maioribus annis
Nicoleon Castris praeficit egregijs
Adjicit huic sese Comitem Sieniavius alter
Nicoleos nec non Curia tota Patris
Qui longe lateque simul Plescovia circum
Ferro ignique tuos depopularunt agros
Moschica Castra aliquot sternunt captivamque ducunt
Wijschrado exusta salvus uterque redit.

Nicolai VII. Ruffi Filij Princip: Radivilii tum Chiliarchae in exercitu
magni Duc: Lith: postea Palat. Novog.

6. Szkica piórem i kolorami z napisem:

A°. 1578.
Andreae hic Sapihae bello clarissima virtus
Enitet auspicijs sed Radivile tuis
Nicolee, obsessae a Moscis succurrere Vendae
Quippe volens, hunc tu mittis in arma ducem
Svecorum auxilio et magna virtute suorum
Millia viginti dissipat ense virum
Unum de Ducibus tormentaue grandia Vilnam
Deduxit Stephanus quae modo victor habet.

Nicolaus V Ruffus Dux Radivil per Andream Sapiham Vendam ab
obsessione Moshovitica liberat sub rege Stephano.

7. Szkica piórem i kolorami, z napisem na boku zima i u dołu wierszem:

A°. 1579.

Christophorus Radivil Campi Dux caede cruenta
Derpato adjunctos igneque vastat agros
Diffugiunt Moschi, capiturque arx firma Kerepet
Machinae et insignes unitaque praeda simul.
Vincla Palatinus Stephanus Visoslawscius atque
Ostalec Ominow, tum subiere duo
Plescoviam usque tenus populatus et omnia Vilnam
Ad Stephanum regem, victor ovansque redit.

8. Szkica piórem i kolorami, u dołu wiersze:

A°. 1579.

Christophorus Radivil patre comendante cohortes
Accipit ad Sokoł Moschica rura premens
Magnanimi socia arma huic iunxere fidemque
Quos Hlebovicius Minscius interrerat
Sexdecies hic mille viri Seremetque fugatur
Dux, caesa et capta est vis numerosa virum.

9. Szkica piórem i kolorami, z napisem:

A°. 1579.

Post actum in fugam Exercitum Moschicum, Duce ipsorum Seremet,
per Christophorum Radivilum Campiductorem M. D. Lit.
Mielecius belli illius Dux deinde supremus
Sokolum incendit te Seremete capit.

10. Szkica piórem i kolorami, napis u dołu:

A°. 1579.

Nicoleos Radivil natus pariterque fidelis
Christophorus famulum praelia obire jubent
Accipit ille habens mandatum Castraque Moschi
Sitno et Kosiany vastat et igne cremat
Hic Woiewodae capti dant omnia praeda
Ac subdunt Litavo barbara colla iugo
Denique felici sic Marte volente Deoque
Exigua capta est maxima praeda manu.

11. Szkica piórem i kolorami, napis wierszem:

A°. 1580.

Hic munita suis arx Uświat Moschica turmis
Felici a Litavis Marte subacta fuit
Martia Rex Stephanus, nam quando castra movebat,
Magni quae dicunt, Łukia ad arva soli;

Christophorus Radivil Dux et Janussus ab Ostrog
Dum arcis cingunt obsidione vias
Mox senior Radivile venis cum milite et auges
Praelia: Sic Uświat sub iuga vestra cadit.

12. Szkica piórem i kolorami, pod nią wiersze:

A°. 1580.

Dum Wielkołukos Stephanus Rex tendit ad arcem
Nicoleosque una Dux Radivilius adest
Christophorus Radivil, campiductoris honore
Conspicuus, Regis praevolat ante acies
Multaque dat passim Moschorum millia laetho
Captiva innectans plurima colla iugo
Ac velut eventus praesagia certa secundi
Ad regis vinctos castra demittit ovans.
Anno eodem.
Jezierziszczce loci arx natura insignis et arte
Maxima spes Moschis praesidiumque fuit
Hic vis multa virum fuit, hic genus omne repertum
Armorum, Annonae hic copia dives erat
Nicoleum tamen Radivilum ubi sentit adesse
Supplicat illius deditur inque fidem
Fortem quippe Ducem hunc Moschi et sensere benignem
Tunc quoque dimissi quod didicere magis.

13. Szkica piórem i kolorami, u dołu wiersze:

A. 1581.

Nicoleos Radivil provecto grandior aevo
Summus Plescoviam ductor abire parat
Dumque manu parva clausum intus continet hostem
Ignavos pscens aspera ad arma viros
Rex Stephanus celeri velocius advolat Euro
Litavosque novis sublevat auxiliis
Hic senior quamvis in corpore sanguis haberet
Regis ad exemplum frigora saeva tulit.

Wszystkie te szkice są u mnie w wiernych naśladowach pierworysów
znajdujących się w bibliotece PIOTRA hr. MOSZYŃSKIEGO, gdzie także
są następujące:

14. Rysunek ołówkiem na wielkim podłużnym półarkuszu; napis z wielą po-
myłkami w pisowni:

Obsidentibus Coconhausum Lithuanis Carolus Caroli Sudermaniae filius, col-
lecto copioso exercitu suis arcta obsidione pressis suppetias, ab exercitu

Lithuanico auspiciis Sere: Sigismundi Tertii Poloniae et Sueciae Regis ac Magni Ducis Lithuaniae etc. Duce Christophoro I. Radzivil Palatino Vilnensi medio ab oppido miliari caesus 4000 suorum amisit. Anno 1601. Die 23 Junii.

15. Rysunek na półarkuszu poprzecznym, wykończony ołówkiem z napisem:
Kiedy Xżę Jmć pierwszy raz przed Bitwą Krzyczewskiego przyszedł pod Łoiow A. 1649. Janussius XI. M. D. L. Belli Dux cum Antesignano Niebaba.
16. Rysunek ołówkiem wykończony na półarkuszu poprzecznym, z napisem:
Pugna Janussi XI. Ducis Radivilii cum Krzyczevianis rebellibus Cosacis ad Bobroyskum A°. 1649.
17. Rysunek ołówkiem na poprzecznym półarkuszu z napisem:
Propulsatio catervae Krzyczewscianae ex munitionibus circa ripas Borysthensis sub Lojovo per Janussium XI. Prpm. Radivilium. Anno 1649.
18. Rysunek ołówkiem na poprzecznym półarkuszu, napis:
Potyczka z Krzyczewskim pod Łojowem A. 1649 in Julio, na której dowodził Janusz XI. Radzivil Het. W. X. Lit.
19. Rysunek ołówkiem, wykończony na poprzecznym półarkuszu z napisem:
Krzyczewskiego pod Łoiowem ucieczka A°. 1649. in Julio.
20. Rysunek ołówkiem, półarkuszowy poprzeczny, napis:
Conflictus Janussii XI. Ducis Radivilij cum Krzyczevianis Turbis in Sylvis Lojovensibus. 1649.
21. Półarkuszowy poprzeczny rysunek ołówkiem, z napisem:
Experimentum artis Imperatoriae Janussii XI. Principis Radivilii M. D. L. Belli Ducis cum Krzyczeviana Colluvie editum circa Turoviam A°. dni 1649.
22. Widok miasta wykończony ołówkiem na półarkuszu poprzecznym, z napisem:
Łoiow oppidum.
23. Rysunek ołówkiem wykończony na półarkuszu poprzecznym, napis:
Praesentatio Michaelis Krzyczewij post 30000 Cosacorum internationem rebellium ductoris caesi, sauciati et capti, in castris a Janussio XI duce Radivilio A°. 1649 ultimis Julij sub Lojovo.
24. Rysunek ołówkiem wykończony, półarkusz poprzeczny z napisem:
Submotio Cosacorum e munimine ad Morzyrum urbem, per Janussium Ducem Radivilium A°. 1649. Praefecto illorum Michnenko deleta.
25. Na poprzecznym półarkuszu rysunek wykończony ołówkiem z napisem:
Wiadomość o Traktatach Zborowskich pod Łoiowem przez Muzyłowskiego Kozaka podana A°. 1649.
26. Widok miasta, dwie stopy przeszło széroki, 1 stopę wysoki, wykończony ołówkiem, ma napis:
Adumbratio Kijoviae receptae A°. 1651.

27. Rysunek wykończony ołówkiem na poprzecznym półarkuszu z napisem:
*Effugium aquatile Cosacorum e Kijovia, quo Magni Ducatus Litvaniae re-
jaculantur Exploratoribus* A°. 1651.
28. Na półarkuszu poprzecznym, rysunek ołówkiem z napisem:
Obóz pod Białą Cerkwą A°. 1651.
29. Rysunek ołówkiem na półarkuszu poprzecznym, napis:
*Propulsatio Rebellium de Carragine Bialocerkieviensi per Janussium Ducem
Radivilium* A°. 1651.
30. Rysunek wykończony ołówkiem na półarkuszu poprzecznym, z napisem:
Approximatio Agminis M.D.L. et Regni Poloniae ad Bialocerkwiam A°. 1651.
31. Rysunek ołówkiem na poprzecznym półarkuszu, z napisem:
*Instructio Aciei Poloni Lithuanique Exercitus contra Cosacos et Tartaros
Chmielnicianos sub Bialocerkwia* A°. 1651.
32. Szkica piórem na arkuszu poprzecznym z napisem:
Pugna 1651 ad Berestecium.
33. Szkica piórem na półarkuszu poprzecznym, napis:
Dobywanie fortu S. Anna nazwanego pod Butzleben.

